

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta

Diplomová práce

2009

Anastasija Kučerová

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
Ústav slavistických a východoevropských studií
Obor ukrajinistika

Diplomová práce

Postavení a perspektivy integrace ukrajinské
menšiny v České republice

The Status and Perspectives of the Ukrainian minority integration in
the Czech Republic

Praha 2009

Vedoucí práce: PhDr. Marek Příhoda, Ph.D.

Poděkování

Děkuji PhDr. Marku Příhodovi, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, za cenné rady, ochotu a podporu při zpracování tohoto tématu.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 10.1.2009

Anastasija Kučerová

Anotace

Diplomová práce „Postavení a perspektivy integrace ukrajinské menšiny v České republice“ shrnuje dosavadní znalosti o problematice přistěhovalectví z východní Evropy. Věnuje se otázce imigrace jako takové a postupně přechází ke konkrétnímu příkladu ukrajinských migrantů. Poukazuje na dlouhou historii migrace z Ukrajiny, na kulturní rozdíly mezi domácím obyvatelstvem a přistěhovalci a na to, jak se problém migrace odráží v legislativě ČR a v postoji politických stran, které byly zvoleny v roce 2006 do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR.

Předložená publikace vznikla na základě několikaletých zkušeností získaných během magisterského studia na filozofické fakultě Univerzity Karlovy a zkušeností z vlastního výzkumu.

Annotation

Diploma Paper “The Status and Perspectives of the Ukrainian minority integration in the Czech Republic” summarizes existing knowledge about the problematic of immigration from the Eastern Europe. It deals with the problematic of migration in general and then looks at the example of Ukrainian migrants. It refers to the long history of migration from the Ukraine and to the cultural differences between major society and minority. It also considers facts how this issue is reflected in the Czech legislative system and in the attitude of the political parties, which were elected in 2006 to the Parliament of the Czech Republic, Chamber of deputies.

Presented paper comes from long-term experience gained during master studies Charles University in Prague, Faculty of Arts, and from my own research.

Obsah

Úvod	9
1. Problém migrace	12
1. 1. Pojem migrace	12
1. 2. Problém migrace v Evropě	13
1. 3. Historie ukrajinské imigrace v Čechách	16
1. 4. Současná ukrajinská migrace a její důvody	19
2. Kulturní rozdíly	25
2. 1. Vztah Čechů k Ukrajincům	25
2. 2. Ukrajinci v Čechách	28
2. 3. Etnická identita Ukrajinců	29
3. Role emigrace v České politice	33
3. 1. Institucionální rámec	33
3. 2. Legislativní rámec	35
3. 3. Zaměstnávání Ukrajinců v ČR	36
3. 4. Postoje politických stran	38
4. Vlastní výzkum	48
4.1. Cíl výzkumu a metodika sběru dat	48
4.2. Charakteristika	50
Závěr	60
Seznam literatury	62
Internetové zdroje (prameny)	64
Příloha č. 1	65

Poděkování

Děkuji PhDr. Marku Příhodovi, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, za cenné rady, ochotu a podporu při zpracování tohoto tématu.

Úvod

Česká republika byla během vlády komunistické strany od roku 1948 do roku 1989 národně homogenním a v podstatě vůči cizincům uzavřeným státem. Národnostní problémy, jak je známe dnes, nemusela řešit. Po tzv. Sametové revoluci v roce 1989 se situace začala rychle měnit. Ekonomika v zemi rostla, zlepšovala se životní úroveň, země přecházela na tržní hospodářství a lidem se začalo dařit. Z České republiky se stal atraktivní stát pro občany jiných zemí, kteří si z různých důvodů přáli vystěhovat se z vlastní země, popř. chtěli pomoci migrace za prací zlepšit svoji životní úroveň. Časem se Česko stalo zajímavým cílovým státem pro migranty ze zemí bývalého Sovětského svazu a především z Ukrajiny – této problematice je věnována má práce. Proč si zvolili právě Českou republiku? Zejména díky příznivým faktorům, jako jsou relativně blízká vzdálenost mezi oběma zeměmi, podobnost slovanských jazyků, příznivá ekonomická situace v cílové zemi a ze začátku i díky jednoduchému legislativnímu rámci. V devadesátých letech bylo velice jednoduché přicestovat do ČR na turistické vízum. Po vypršení lhůty však většina těchto „turistů“ v ČR zůstávala pracovat nelegálně. Během krátké doby velice vzrostl počet migrantů z Ukrajiny, kteří se zde chtěli natrvalo usadit, anebo jen pracovat časově omezenou dobu a později se vrátit do vlasti, čímž by zlepšili svoji ekonomickou situaci.

Najednou se objevil problém, který bylo třeba okamžitě řešit. Domácí obyvatelstvo si muselo zvyknout na stále se rozšiřující část své společnosti, ukrajinskou minoritu. Vláda byla nucena se vypořádat s rychlým nárůstem cizinců, s kulturními rozdíly mezi nimi a původním obyvatelstvem, s větší nezaměstnaností na trhu práce, (která samozřejmě nebyla jen důsledkem přílivu cizinců), s nárůstem kriminality, nelegální činností a s dalšími souvisejícími problémy.

Vládní strany tuto otázku dlouho neřešily a nezařazovaly ji ani do svých volebních programů. Postupem času se však problém rozrůstal a bylo třeba se mu věnovat. Musela se změnit legislativa, upravit mnoho zákonů. Vznikala řada neziskových i jiných podpůrných organizací, hledala se řešení, jak situaci zvládnout a zlepšit. Touto problematikou se dnes rovněž zabývají Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo zahraničí, Ministerstvo zdravotnictví, ale také vláda jako celek ve spolupráci s ukrajinskou vládou a ukrajinskými organizacemi.

Předkládaná diplomová práce se věnuje problému ukrajinských imigrantů v České republice. Ukrajinci zaujímají jedno z předních míst na žebříčku počtu cizinců žijících na území ČR, a proto není divu, že se jejich otázkou zabývá početná skupina vědců a odborníků, jako např. politologové, sociologové, historici, demografové, lingvisti a mnoho jiných. Ve své práci se zaměřuji na uchopení tohoto tématu z pohledu politologie - jak se problém emigrace z východu odráží na české politické scéně. Zároveň zkoumám střet kultur a mentalit dvou slovanských národů. Snažím se vysvětlit důvody, které vedly Ukrajince k migraci, a proč se zrovna Česká republika stala tak zajímavou a přitažlivou zemí pro ukrajinské obyvatelstvo. Poukazuji na pozitivní (kulturní přínos, pracovní síla, zkušenosti), ale i negativní (kriminalita) stránky ukrajinské migrace. Chci občana Ukrajiny blíže představit českému čtenáři a ukázat, že se nejedná jenom o nelegální a levnou pracovní sílu, která bere domácímu obyvatelstvu práci, ale jde i o kvalifikované dělníky a vysokoškolsky vzdělané lidi, kteří se snadno přizpůsobí českému prostředí, a dokonce mohou být pro většinovou společnost prospěšní.

Tato práce je rozdělena do čtyř hlavních kapitol: Problém migrace, Kulturní rozdíly, Role emigrace v české politice a jako poslední jsem zařadila svůj vlastní výzkum. První se týká migrace jako takové. Proč k ní dochází, jaké jsou její příčiny a důsledky, jaká je situace v Evropě a v Česku. Dále ukazuji konkrétní migraci Ukrajinců do českých zemí. Pro lepší pochopení tématu považuji za nutné nastínit historii migrace z Ukrajiny, proč k ní docházelo v předminulém a minulém století, a co je její příčinou dnes.

V kapitole o kulturních rozdílech nastiňuji vzájemné vztahy mezi přistěhovalci z Ukrajiny a domácím obyvatelstvem, navazování mezilidských kontaktů, snažím se zachytit pracovní proces a různé zkušenosti na úřadech. Ukazuji, že domácí obyvatelstvo si často vytváří obraz o Ukrajincích na základě generalizovaných zkušeností a mediálního obrazu menšiny. V podkapitole, která je věnována identitě samotných Ukrajinců ukazuji, jak se identifikují se svojí národností, jak se definují v českém prostředí a jaký způsob života zde vedou. Situace ukrajinských migrantů v ČR se odvíjí od rodinné situace: zda se jedná o celé rodiny, které si přejí zde zůstat žít, nebo osamělé jedince, kteří v ČR pracují a dojíždí za rodinou do vlasti. Dalším vlivným faktorem jsou pracovní možnosti: druh práce, platové podmínky, vztahy na pracovišti a to, jak jsou vnímáni ze strany majoritní společnosti.

Ve třetí kapitole rozebírám, jak se téma migrace a azylové politiky objevuje v české politice. Pokouším se ukázat, jak se migrace odráží v institucionálním a legislativním rámci, jak se problematikou zabývají jednotlivé exekutivní orgány, jak s ní pracují a jaká řešení navrhuji.

V legislativním rámci rozebírám jeden z podstatných zákonů – Zákon o pobytu cizinců na území České republiky a další zákony, které upravují legální migraci na českém území. Dále se zaměřuji na problém zaměstnávání Ukrajinců a na obtíže, jež mohou nastat, než se cizinec zapojí do pracovního procesu, ať již na cizinecké policii nebo na úřadě práce. V podkapitole „Postoje politických stran“ se na řadu dostává migrační a azylová politika jednotlivých politických stran, které se dostaly do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v posledním volebním období v roce 2006, a pohled na to, jak se tento problém odráží v jejich volebních programech a aktivitách.

Poslední kapitola se věnuje výzkumu, který jsem prováděla během roku 2008, jehož se zúčastnilo 15 Čechů i 15 Ukrajinců. Chtěla jsem do této práce zařadit i osobní zkušenosti jednotlivců a ukázat, jak oni vidí problém migrace. Pokusila jsem se osvětlit důvody a nastínit důsledky migrace, ukázat jaký život zde cizinci žijí, jaké vztahy navazují v cizím prostředí, jak se dokáží asimilovat, ale také jsem se zaměřila na českou část společnosti. Zajímalo mne, jak domácí obyvatelstvo vnímá příliv cizinců do své země, zda ho vidí jako problém, chápe-li jejich situaci a jak navazuje kontakty.

Pro zpracování teoretického materiálu v této práci jsem využívala především české zdroje, ale také ukrajinské a světové; literaturu, masová média a hlavně internet. Přihlížela jsem k různým výzkumům Centra pro výzkum veřejného mínění, Českého statistického úřadu, Sociologického ústavu Akademie věd Ukrajiny. Používala jsem české odborné články a výzkumy zaměřené na migraci jak všeobecně, tak konkrétně na přistěhovalce z Ukrajiny. Do práce jsem zahrnula oficiální vládní dokumenty, zákony a návrhy ministerstev z úředních webových stránek těchto institucí a politické programy hlavních českých politických stran. Velké minus shledávám v nedostatku potřebných informací, výzkumů a literatury na ukrajinské straně, která se dostatečně nezabývá problémem migrace ukrajinských občanů ze země a jejími důvody, ale soustředí se především na příliv cizích státních příslušníků na ukrajinské území, jeho příčiny a následky.

1. Problém migrace

1. 1. Pojem migrace

Migrace (z lat. migratio) znamená opuštění země původu a přestěhování se do jiné země. Rozlišuje se migrace vnější (za hranice státu) a vnitřní. K vnější emigraci patří vystěhovalectví, migrace a imigrace (přistěhovalectví), k vnitřní hlavně pohyb obyvatelstva z venkova do měst, jako významná součást procesu urbanizace. Migruje se na dobu určitou, nebo natrvalo, a to z různých důvodů ekonomických, politických nebo podnebních. Pojem *migrace* dnes nabývá poněkud nového významu. Je chápán jako proces dočasný a cirkulační. Migrační proces je reakcí na osobní a hlavně ekonomické faktory jak v domácím prostředí, tak v cílové zemi. Důležitou roli hraje vzdělání, věk, pohlaví, sociální a ekonomické postavení jedince. Při výběru cílové země se pak bere ohled na její ekonomickou situaci, migrační politiku, mezinárodní vztahy mezi oběma zeměmi, celkovou náladu domácích obyvatel vůči přistěhovalcům a v neposlední řadě na dlouhodobou i krátkodobou socioekonomickou situaci.

Migrační pohyby se řídí mnoha kritérii:

- podle vzdálenosti (dlouhé nebo krátké)
- podle směru a překročení hranic (mezinárodní či vnitrostátní, vnitroměstské a mezi městy, z venkova na venkov, z venkova do měst atd.)
- podle času (pravidelné – nepravidelné, návratné – nenávratné)
- podle procesu rozhodování (dobrovolné – vynucené)
- podle aktérů (individuální – skupinové)
- podle sociální organizace migrantů (individuální, rodinné, klanové apod.)
- podle příčin (ekonomické, přírodní, rodinné, politické atd.)
- podle volby cíle¹

¹ Drbohlav D., „Geografické aspekty v rámci interdisciplinárního výzkumu integrace obyvatelstva“, in: *Geografie – Sborník české geografické společnosti*, č. 2, Praha 1999, str. 74.

1. 2. Problém migrace v Evropě

Migrace je fenomén, který je přítomný na celém světě. Zvláště jako velký problém se migrace jeví v Evropě, kdy do ekonomicky a sociálně vyspělých států proudí zájemci o lepší životní úroveň. Migrace má vliv skoro na všechny oblasti života v jednotlivých zemích Evropské unie: na oblast ekonomickou, politickou, společenskou, kulturní atd. Tyto dopady mohou být negativní, kdy každá země se potýká s nelegální migrací, s paděláním dokumentů, obchodováním s lidmi, kriminalitou, ale dopady mohou být i pozitivní, jako například kulturní obohacení národa, podpora ekonomiky nebo příliv mladých, praceschopných lidí v době, kdy populace v celé Evropě stárne. Za jednu z možností nápravy této demografické situace je považována právě imigrace osob z třetího světa.²

Dušan Drbohlav³ ve své analýze odhaduje, že dnes žije mimo vlast až 150 milionů lidí. Obecně platí, že se lidé stěhují jak do vyspělých zemí, tak i do zemí rozvojových. V zemích západní Evropy se na konci 90. let 20. století nacházelo více než 20 milionů cizinců.⁴ Většinu migrantů tvoří ekonomicky činní lidé, kteří se natrvalo přestěhují do nějaké země, nebo migrují za prací. Určitou část migrantů představují i vysoce vzdělaní profesionálové, ale na druhé straně i nelegální přistěhovalci bez vzdělání. Do Evropy proudí také vysoký počet žadatelů o azyl z různých koutů světa. Chtějí např. utéct od ohniska konfliktu ve vlastní zemi a zachránit si tak život. Další roli hraje i ekonomická situace v jejich domovině.

Migranti se pohybují směrem od chudého jihu do bohatého severu. Západoevropské bohaté země lákají svou hospodářskou i kulturní vyspělostí, mírou demokracie, stabilitou v zemi (jsou to tzv. „pull“ faktory, které přitahují obyvatelstvo do nové země). Podmínky ve vlastní zemi mohou naopak nutit obyvatelstvo k přesunu (tzv. „push“ faktory naopak vypuzují z vlastní země), například kvůli enormnímu nárůstu populace, nedodržování lidských práv a svobod a v neposlední řadě kvůli ekonomické situaci.

² Od 60. let Evropa zažívá pokles počtu obyvatel, dnes se rodí podstatně méně dětí, než je nutné k pouhému udržení stavu obyvatel. Otázka příčin je velmi složitá, protože tento jev existuje po celé Evropě, v zemích s různým náboženstvím, v zemích bohatých i chudých. Ale za předpokládanou příčinu lze označit rozklad hodnoty rodiny nebo to, že ženy často odkládají mateřství a preferují budování kariéry.

³ Doc. RNDr. Dušan Drbohlav, CSc. je odborník na struktury, podmíněnost a dynamiku mezinárodních a vnitřních migračních pohybů v evropském kontextu se zvláštním zřetelem na Českou republiku. Působí na Přírodovědecké fakultě UK.

⁴ Drbohlav D., „Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt“, in: „Menšiny a migranti v České republice“, ed. Tatjana Šišková, Praha 2001, str. 18.

Kvůli velkému nárůstu přistěhovalců se tak cílové země snaží zavádět opatření a regulovat migraci, a tím omezovat příliv imigrantů na své území. Migrace totiž způsobuje nemalé množství problémů, které musí jednotlivé země řešit. Je to velice citlivá otázka, k níž je nutné přistupovat s citem a snažit se řešit ji v souladu se základními právy člověka. O tom, komu je povolen vstup do země a komu není, rozhoduje cílový stát. Všechny české zákony (například v ČR platí Zákon o pobytu cizinců na území České republiky⁵) ale musí být v souladu s právními normami EU.

V Evropě existuje celá řada zákonů, které upravují pobyt cizinců v jednotlivých zemích. Tendence vede k jednotné zákonné úpravě pro celou EU. Na druhou stranu ale existuje řada prvků na ochranu cizinců. Například zákony⁶ upravující pobyt cizinců, dále mezinárodní úmluvy jako třeba Mezinárodní konvence OSN z 18. 12. 1990 o ochraně všech migračních pracovníků a členů jejich rodin. Ochrana je nezbytná, protože často dochází k nelegálnímu zaměstnávání cizinců, k jejich následnému zneužívání týkajícího se platového ohodnocení nebo životních a zdravotních podmínek. Je nutné regulovat samotnou migraci a zároveň dohlížet na dodržování zákonů o ochraně cizinců.

V oblasti přistěhovalectví Evropská komise schválila zásadní opatření, která zahrnují směrnice o společných standardech při navrácení, integraci a ochraně přistěhovalců. Evropská politika se snaží být koherentní, spravedlivá a účinná (lidé, kteří pobývají v EU nelegálně, by se měli vrátit do země svého původu). Zároveň přitvrzuje boj proti nelegální migraci. Na druhé straně Evropská komise připravuje národní i evropská opatření k intenzivní integraci legálních přistěhovalců.⁷ Evropská unie si uvědomuje, že přistěhovalci musí dostat maximální podporu, aby získali příležitost k začlenění do společnosti a do hospodářství hostitelské země. Je zřejmé, že v dnešní době, kdy přistěhovalci tvoří kolem 4% z celkového počtu obyvatel, jsou hlavním prvkem demografického růstu, a tedy potřebnou složkou evropské populace, již je třeba začlenit do společnosti.

⁵ http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/migrace/legislativa/326_99.pdf (naposledy navštíveno 27. 5. 2009).

⁶ V ČR je množství zákonů, vyhlášek a nařízení vlády, které upravují pobyt cizinců. Jedná se o Zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území ČR, který byl naposledy novelizován v roce 2006. Platí i několik vyhlášek, které upravují pobyt cizinců jako například Vyhláška č. 274/2004 Sb. ze dne 28. dubna 2004, kterou se stanoví seznam nemocí, které by mohly ohrozit veřejné zdraví nebo veřejný pořádek; Vyhláška č. 446/2005 Sb., kterou se stanoví okruh cizinců, kteří mohou pobývat v tranzitním prostoru mezinárodního letiště na území ČR na základě uděleného letištního víza atd.

⁷ <http://www.euroskop.cz/16751470/clanek-zpravodajstvi/ek-schvalila-zasadni-opatreni-v-oblasti-pristehovalectvi/> (naposledy navštíveno 27. 5. 2009).

21. prosince 2007 Česká republika spolu s dalšími devíti státy⁸ vstoupila do schengenského prostoru⁹, což znamenalo rozšíření území s volným pohybem osob v čtyřiaadvaceti státech Evropy. S tím souviselo mnoho úprav. Stát musel převzít všechna opatření, která by vyrovnávala chybějící kontroly na vnitřních hranicích EU. České zákony se musely přizpůsobit a být v souladu s celoevropskými, stát se musel podílet na využívání hlavního nástroje pro výměnu informací – Schengenského informačního systému (SIS), musely se přizpůsobit policejní a justiční orgány stejně jako vízová politika ČR. Plné zapojení rovněž přineslo zefektivnění boje s trestnou činností, nelegální migrací, a také přineslo mnohé zkušenosti v oblasti začleňování cizinců do společnosti.

Migranty, kteří se rozhodli, že se natrvalo usadí v určité zemi, čeká velmi dlouhý a často „bolestivý“ proces adaptace. To, jak rychle se přizpůsobí novému prostředí, záleží na fyzické a kulturní blízkosti majoritní a minoritní populace, na přání minority začlenit se do společnosti, na vzdělání a dokonce na psychické odolnosti jedinců. Imigrace do nového prostředí se obecně považuje za velmi závažný akt, který citelně zasahuje do života člověka a stresuje ho. Bezproblémové soužití a přizpůsobení se většinové společnosti vede ke splynutí s majoritou a k případné naturalizaci. V opačném případě vznikají sociálněekonomické marginalizované společnosti a enklávy, které většinová společnost odmítá přijmout. Na těchto územích potom vznikají další problémy, jako například nezaměstnanost. Když pak jsou tito lidé bez zaměstnání, často se uchylují ke kriminalitě. Problémy se množí, je potřeba se jim postavit a začít je řešit.

EU si je vědoma problémů a konfliktů (nepokoje muslimů v Dánsku, a ve Francii nebo dokonce teroristické útoky v Londýně¹⁰), které imigranti v poslední době vyvolávají po celé Evropě, a proto se je snaží efektivně řešit.

⁸ Kromě České republiky se Schengenský prostor v roce 2007 rozšířil o dalších 8 států – Estonsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Polsko, Slovensko a Slovinsko. 12. prosince 2008 do Schengenského prostoru vstoupilo Švýcarsko. Odstranění kontrol na hranicích se nejdříve týkaly jen pozemních hranic – kontroly na letištích skončily v březnu 2008. Jelikož Švýcarsko není členem EU, omezení týkající se dovozu a vývozu zboží zůstávají nadále v platnosti a celníci mohou dál namátkově kontrolovat projíždějící auta.

⁹ Právě v městečku Schengen v Lucembursku podepsali představitelé Německa, Francie, Belgie, Lucemburska a Nizozemí tzv. Schengenskou dohodu.

¹⁰ Publikace Mohamedových karikatur v dánském tisku vyvolala v únoru roku 2008 vlnu nepokojů mezi muslimskými přistěhovalci. Bylo zatčeno mnoho imigrantů kvůli vandalismu a žhářství. Ve Francii vypukly obrovské nepokoje v roce 2005 kvůli zákazu nošení muslimských šátků. Londýn paralyzovaly výbuchy v autobusech a v metru v létě roku 2005. Za výbuchy stála buňka teroristické sítě Al-Kajdy, vše se odehrálo den poté, co Londýn získal pořadatelsství olympijským her 2012 a co začal ve Skotsku summit G8.

1. 3. Historie ukrajinské imigrace v Čechách

Ukrajinské etnikum se jako celek přihlásilo k dnes používanému jménu své národnosti značně pozdě – až na přelomu 19. a 20. století. Předtím byli jeho příslušníci označováni po mnoho staletí jako Rusíni nebo Malorusové. I tak můžeme doložit nemálo ryze česko-ukrajinských vztahů. Stopy se objevují už v 16. a 17. století, tenkrát šlo převážně o studenty nebo vojáky.

Od 18. století,¹¹ kdy byla Halič a severní Bukovina připojena k Habsburskému soustátí, se přítomnost Ukrajinců na českém území projevovала mnohem výrazněji. Mezi oběma zeměmi existovaly četné styky, a to hlavně v kulturní oblasti. Jednalo se o krátkodobé pobyty ukrajinských kulturních činitelů v Praze. První politický moment můžeme zaznamenat v létě revolučního roku 1848, kdy do Prahy přijela haličská delegace na Slovanský sjezd.¹² Později do Prahy zavítalo mnoho významných ukrajinských hostů z Ruského impéria, jako například historik a spisovatel Mykola Kostomarov, prozaik Pantelejmon Kuliš, básník Ivan Franko, hudební skladatel Mykola Lysenko a nejvýznamnější ukrajinský emigrant 19. století Mychajlo Drahomanov.

Na přelomu 19. a 20. století začíná do Prahy přijíždět větší množství ukrajinských studentů a akademiků. Jedná se o tzv. první emigrační vlnu. Důvody této vlny byly prosté. Od konce 19. století se studenti stále důrazněji domáhali zřízení vlastní univerzity ve Lvově, která by konkurovala polskému vysokému učení. Protože ani rakouské ani polské úřady nebyly zřízení univerzity nijak nakloněny, ukrajinští studenti opustili Lvov a odešli studovat do jiných evropských měst. Pražská skupina nebyla moc velká, ale přesto se vyznačovala trvalou aktivitou a snahou o soustavné vedení informační a propagační práce mezi Čechy. Většina studentů se už po dvou semestrech na technických oborech, konzervatoři nebo Filozofické fakultě Univerzity Karlovy vrátila do Lvova, přestože nedosáhla svého cíle, zřízení ukrajinské univerzity ve Lvově. Na základě jejich iniciativy byla alespoň zřízena vůbec první ukrajinská organizace, Rusínsko-ukrajinská hromada. Určitým způsobem završuje pobyt těchto studentů

¹¹ V roce 1772 se uskutečnilo první dělení Polska. Kořist Rakouska sestávala z území na jih od horní Visly, část vojvodství Sandoměřského, Krakovského, knížecí osvětimského a zatorského a dále Podolí a část Volyně. Po třetím dělení v roce 1795 získalo Rakousko další ukrajinské území mezi Bugem, Vislou a Pilicí. Celkem Rakousku připadlo 18% bývalého polského území a 32% obyvatelstva se značným počtem ukrajinského etnika.

¹² Na Slovanský sjezd dorazili zástupci první ukrajinské politické organizace Hlavní Ruské Rady (Головна Руска Рада) pod vedením biskupa Hryhorije Jachymovyče. Nacionalisté Mychajlo Kuzemskij, Ivan Borysykevyč a Mychajlo Malynovskij, další členové Rady, kteří tvořili součást polsko-rusínské sekce Slovanského sjezdu. Jako další významné osobnosti lze uvést knížete Lva Sapegu, vůdce haličské šlechty, potomka Olgerdovičů, ukrajinofila a člena delegace podkarpatských Rusínů Adolfa Dobrjanského, který usiloval o rovnoprávnější postavení Podkarpatska.

v Praze zvolení významného a uznávaného Ukrajince a zakladatele Ústavu lékařské chemie Ivana Horbačevského rektorem české univerzity v Praze v roce 1902.

Vypuknutí první světové války mělo za následek druhou emigrační vlnu Ukrajinců směřujících do Čech. Část uprchlíků byla ubytována přímo v obcích, pro ostatní se budovaly barákové tábory, v nichž měli přistěhovalci přečkat válku a následně se vrátit domů. Také pro zajatce byly zřízeny tábory v několika městech, například v Liberci, Mostě nebo Josefově. Tábory byly zároveň výraznými centry osvětového i kulturního života. Vznikaly divadelní, hudební, fotografické a jiné kroužky, vydával se časopis *Náš Hlas* (Наш Голос).

Když v únoru 1917 vypukla v Rusku revoluce, začala se mezi Ukrajinci šířit myšlenka samostatné Ukrajiny. Už další rok na podzim se ustanovila Ukrajinská lidová republika. Kvůli nedostatku vyškolených diplomatů v čele stanula ukrajinská inteligence. Po návratu T. G. Masaryka z exilu navázali pražští Ukrajinci vztahy a spolupráci s českou politikou.

V roce 1918 se ale myšlenky na samostatnou Ukrajinu pomalu začaly rozplývat. Po ústupu před polskou armádou se ukrajinští důstojníci stahovali na území Československa. Spolu s nimi přišlo i civilní obyvatelstvo. Opět se zřizovaly internační tábory. Nezbytné čekání na lepší časy zaplnily různé kulturní akce, jako kurzy, kroužky, vydávání časopisů. Některé vojenské oddíly byly přetvořeny na pracovní oddíly a roztroušeny po různých městech. Mnoho mladých lidí dostalo možnost dokončit středoškolské vzdělání na území táborů a pokračovat ve studiu na českých vysokých školách.

Do Prahy proudila ukrajinská mládež, která měla za sebou aktivní účast v bojích za nezávislost Ukrajiny. V té době se hlavní město Československa stalo kulturním centrem. V roce 1921 sem byla přemístěna Ukrajinská univerzita z Vídně, sídlil tu Ukrajinský vysoký pedagogický institut M. Drahoňanová, Ukrajinské studio výtvarných umění, ukrajinské gymnázium, v Poděbradech byla založená ukrajinská hospodářská akademie.

Do Čech dorazili i obyčejní lidé bez vzdělání. V meziválečném období se většinou usazovali v různých městech, postupně se asimilovali a do organizování kulturních a uměleckých spolků se nepouštěli.

Většina emigrantů měla silné sociální cítění a byla orientována spíše levicově, zároveň však odmítala krajně levicový směr, bolševismus nebo komunismus. V roce 1923 vznikl Ukrajinský rolnický spolek, který sice nebyl politický, ale vykonal mnoho prospěšné práce organizací různých praktických kurzů pro snadnější zařazení imigrantů do praktického života. Na konci 20. let v ČSR působily i jiné spolky, například Ukrajinský všeodborový dělnický

svaz. Nebylo snadné Ukrajince organizovat do kulturních nebo politických skupin, které by zastupovaly jejich práva nebo udržovaly kulturní život, protože jak obyčejní lidé, tak i inteligence se snadno sžili s prostředím nebo dokonce asimilovali v české společnosti.

Odlíšná situace byla mezi mladými lidmi. Mnoho Ukrajinců v Čechách a na Moravě, zejména v místech pobytu větších skupin studentů, bylo silně národně orientováno. Kvůli častým malicherným sporům ve svých řadách a neschopnosti se mezi sebou domluvit nebyli schopni se zorganizovat a vytvořit tak politickou základnu. Postupem času národní proud sílil a na konci 20. let vznikla ve Vídni Organizace ukrajinských nacionalistů (Організація українських націоналістів) se silnými kontakty v českém prostředí. Snažili se zprostředkovávat informace o dění na sovětské Ukrajině, o likvidaci inteligence, o hladomoru ve 30. letech. Bohužel v českém prostředí nenašli dostatek pochopení ani zájem o tuto problematiku.

Poté, co Německo v roce 1939 napadlo Polsko, a Rudá armáda vkročila na území západní Ukrajiny, začala do českých zemí přicházet další vlna ukrajinských emigrantů. Na území protektorátu dostalo otázku přistěhovalců na starost gestapo. Během druhé světové války byly zakázány skoro všechny ukrajinské spolky, život imigrantů byl pod neustálým dohledem, omezily se i politické aktivity. Mnoho levicově zaměřených emigrantů si nedělalo iluze o povaze hitlerovského systému, ale našlo se i mnoho ukrajinských nacionalistů, kteří viděli v Německu šanci na samostatnou Ukrajinu a vyjednávali s Němci. Tím se samozřejmě zdiskreditovali v očích české společnosti.

Po skončení války proudili do Čech další Ukrajinci. Jednalo se o občany Československa z Podkarpatské Rusi a další obyvatele, kteří nesouhlasili s anexí jejich území Sovětským svazem. Přicházelo rovněž mnoho inteligence, která se nechtěla dostat pod sovětskou kontrolu. Pro ně byly české země většinou jen tranzitním územím.

Poslední vlna¹³ nastala po roce 1989, kdy se Ukrajinci stávají nejpočetnější skupinou imigrantů v českých zemích. Nová demokratická společnost mohla nabídnout mnoho ekonomických i kulturních možností.

Už v roce 1989 vznikla organizace Občanské fórum Ukrajinců, od které se později odštěpila Ukrajinská iniciativa v ČR. Dále začalo působit mnoho zájmových organizací, které pomáhaly

¹³ Tématu ukrajinských emigračních vln se podrobně věnuje například Bohdan Zilynskyj v práci *Ukrajinci v Čechách a na Moravě 1918–1945*, Praha, 1995.

emigrantům adaptovat se v nové zemi, vydávaly se časopisy jako Porohy (Пороги) a Ukrajinský žurnál (Український журнал),¹⁴ organizovaly se koncerty, výstavy a tak dále.

1. 4. Současná ukrajinská migrace a její důvody

Změna společenských poměrů a ekonomické situace v ČR po roce 1989 umožnila příchod nové vlny imigrantů z Ukrajiny, a to převážně dělníků. Česká republika lákala především poptávkou po levné a nekvalifikované pracovní síle (pomocník na stavbě, uklízečka, pomocná síla v kuchyni, dělník v továrně). Ukrajince přitahovalo i to, že platové ohodnocení bylo nesrovnatelně vyšší než v jejich vlasti. Navíc po rozpadu Sovětského svazu bylo mnoho lidí bez práce, několik měsíců i roků nedostávalo výplaty, takže nebylo jiné východisko, než odjet za prací do cizí země. Ukrajinu opustila řada vysokoškolsky vzdělaných lidí spolu s lidmi se základním vzděláním a zastávali převážně špatně placená a nepopulární zaměstnání. Češi často neměli zájem o práci, kterou považovali za podřadnou kvůli tomu, že neodpovídala jejich vzdělání. Ukrajinci ale stáli o jakoukoliv práci, potřebovali peníze. Navzdory různým překážkám (neznalost jazyka, sociální nejistota, nedostatek finančních prostředků) se imigranti měli v ČR mnohem lépe než doma. Ukrajinci dokázali rychle se zorientovat a pochopit cizí prostředí. V 90. letech nahrávaly emigraci také poměrně příznivé zákony.¹⁵

Naopak na Ukrajině stále trval bolestivý přechod na tržní hospodářství a s tím spojené problémy. Měnil se nejenom stát, ekonomická a sociální situace, ale hlavně se transformovala celá společnost, měnily se hodnoty jednotlivců i celých rodin a změnila se i úloha peněz. Běžný občan, ne vlastní vinou, přišel o všechny úspory a zároveň se neuměl pohybovat a orientovat v tržní společnosti. Korupce se stala na všech úrovních normou. Obyčejný člověk už nevěřil ve zlepšení, ztrácel naději a jeho životní úroveň se snižovala. Od vyhlášení samostatnosti téměř do konce 20. století se stav nelepšil. Časem se ale stabilizoval. Ukrajinský stát musel ujít dlouhou cestu ke stabilizaci poměrů. Postupně se zvyšovala základní mzda i důchody, vyplácely se sociální přídatky, jednorázové příspěvky při narození dítěte a podobně.

¹⁴ Občanské sdružení Ukrajinská iniciativa v ČR vydává časopis pro Ukrajince v České republice – Porohy (Пороги) už od 1993. Ukrajinský žurnál (Український журнал) vydává nakladatelství Ruta od roku 2004 za finanční podpory Ministerstva kultury ČR.

¹⁵ Vízová povinnost pro Ukrajince byla zavedena teprve v roce 2000.

Samostatná Ukrajina zdělila jako ostatní postkomunistické země zdeformovaný stát bez občanské společnosti, kterou bylo třeba znovu budovat. Vznikaly nové politické strany, zájmové spolky, různá sdružení a neziskové organizace, které neměly na co navazovat. Začátky byly těžké i proto, že politická elita přistupovala k náhlým změnám velice neochotně. Ve společnosti chyběl systém hodnot a pravidel, na kterých by se občané shodli a které by dodržovali. Odpovědní úředníci se báli o udržení svých postů. Sledovali tedy pouze vlastní zájmy a ignorovali ty státní, stejně jako celkové blaho společnosti. V důsledku výše popsaných faktorů začali Ukrajinci hromadně opouštět rodnou zemi za vidinou lepšího života. Podle výzkumu českých vědců¹⁶ přichází do České republiky nejvíce obyvatel západní Ukrajiny. Až 50% ukrajinských pracovníků v ČR tvoří obyvatelé bývalé Podkarpatské Rusi¹⁷, dnešní Zakarpatské oblasti Ukrajiny, jejíž hospodářskou situaci lze v rámci celé Ukrajiny hodnotit jako jednu z nejhorších. Oblast trpí neúnosně vysokou nezaměstnaností či nepravidelným vyplácením mezd. Další skupina Ukrajinců přijíždí do ČR ze západních oblastí (Lvovská, Ivano-Frankivská, Ternopilská) i ze střední Ukrajiny (Kyjevská, Dnipropetrovská oblast).¹⁸ V České republice bylo k 30. 04. 2009¹⁹ v evidenci 133 548 Ukrajinců. Většina z nich, přesně 91 688, má momentálně zajištěn dlouhodobý pobyt za účelem práce nebo podnikání. Menší část, 41 860, má povolení k trvalému pobytu na území České republiky. Podle posledního sčítání lidu z 1. 3. 2001²⁰ má 5 385 dotazovaných Ukrajinců v ČR české občanství.

Současná ukrajinská migrace do České republiky se často charakterizuje jako dočasná („cirkulační“) ekonomická migrace. Statistiky a sociologické průzkumy ukazují, že do České republiky většinou přijíždějí muži v produktivním věku zabezpečující rodinu, kterou zanechali na Ukrajině. Často se ale stěhují i celé rodiny. Nejdříve přijedou rodiče, aby si zajistili stabilní zaměstnání a bydlení, a později přivezou i své děti, které navštěvují české školy.

Vážným problémem je nelegální přistěhovalectví. Jak již bylo výše uvedeno, v 90. letech nebyl problém dostat se do ČR na turistické vízum a následně tu zůstat a pracovat „na černo“

¹⁶ Výzkum proběhl na podzim 1999 díky vědcům jako D. Drbohlav, E. Janská, P. Šelepová. Výsledky dotazníkového šetření jsou publikovány ve článku „Ukrajinská komunita v ČR. Výsledky dotazníkového šetření“ in: (ed.) Šišková T., *Menšiny a migranti v ČR*, Praha, 2001.

¹⁷ V západních oblastech Ukrajiny lze nalézt mnoho vesniček, kde nenajdeme ani jednoho muže v produktivním věku, všichni odjeli za prací a živí rodinu ze zahraničí. Žena se stará o chod domácnosti a o výchovu dětí.

¹⁸ Zilynskyj B., Kočík R., „Ukrajinci v České republice“, in: (ed.) Šišková T., *Menšiny a migranti v České republice*, Praha 2001, str. 86.

¹⁹ [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/B400494439/\\$File/c01t01.xls](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/B400494439/$File/c01t01.xls) (naposledy navštíveno 27. 5. 2009).

²⁰ <http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/index> (naposledy navštíveno 27. 5. 2009).

bez pracovního povolení. Pokud byl nějaký občan Ukrajiny vyhoštěn kvůli trestné činnosti, porušování či nedodržování platných zákonů, bylo pro něj stále výhodné pořídit si doklady na jiné jméno a opět se vrátit do ČR. V minulosti nebylo jednoduché zjistit, kolik lidí zde pracovalo nelegálně a ovlivnit příliv nelegálních pracovníků. Dnes se situace mění, zákony se zpřísnují²¹ a je snazší sledovat počet pracujících cizinců.

Fenomén nelegální migrace je částečně zapříčiněn např. délkou a složitostí procedury vyřízení pracovního povolení a dalších potřebných dokumentů, ale hlavně tím, že Ukrajinci, kteří neumí česky, nejsou často poučeni o svých právech a povinnostech, neznají české zákony a nedůvěřují českým úřadům. V takové situaci se Ukrajinci při vyřízení potřebných dokumentů často obracejí na své známé nebo hledají pomoc u krajanů. Ukrajinci, kteří se rozhodli zařídit si různá povolení nebo prodloužit vízum svépomocí, se stejně musejí obrátit na prostředníka. Tento okamžik nastane v době, když potřebují prokázat, že na svém účtu nebo v hotovosti mají desítky tisíc českých korun.²² Málo kdo z poctivě pracujících cizinců má tak velký příjem, že si může uspořít například sto tisíc korun. Při získání víza pak Ukrajincům nezbyvá jiná možnost, než si půjčit požadovanou sumu na několik minut až hodin za úplatu. Právě na tomto základě vznikl systém „klientského prostřednictví“. Tento systém předpokládá, že prostředník, tzv. „klient“, nejenom že pomáhá cizincům s vyřizováním potřebných dokladů, pracovního povolení a ubytování, ale často má založenou firmu na zaměstnávání cizinců. S českými firmami pak podepisuje smlouvy na provedení určitých prací a dodává jim levnou pracovní sílu. Pomoc krajanů zpravidla není altruistická. Dohody mezi „svými“ samozřejmě nejsou oficiálně zaznamenány a jsou mimo český právní systém. Mnoho Ukrajinců pak pracuje nelegálně, zaměstnavatel (tzn. klient) za ně neodvádí sociální a zdravotní pojištění a někteří Ukrajinci se nachází v přímé závislosti na svém chleboďárce, kterému celá léta platí část své mzdy za různé „služby“. Pokud nastanou problémy s úředními

²¹ V roce 2000 byl k Harmonogramu opatření vyplývající z aktualizované Koncepce boje proti organizovanému zločinu zřízen meziresortní orgán pro potírání nelegálního zaměstnávání cizinců v ČR; v roce 2004 byl přijat Akční plán boje proti nelegální migraci.

²² Jedna respondentka z mého výzkumu, který je prezentovaný ve čtvrté kapitole, se podělila o osobní zkušenost při vyřizování ročního víza. „Potřebovala jsem hodně peněz na prodloužení víza pro sebe i mé dvě děti. Samozřejmě, že z výplaty jsme nemohli našetřit takovou částku, je to prostě nemožné. Náš známý, který je mimochodem klient mi doporučil jednoho pána, který by mi mohl (samozřejmě za úplatu) půjčit danou sumu. Pro nás ale jiné východisko nebylo, takže jsem musela souhlasit. Potřebovala jsem něco přes sto tisíc korun. Bez problémů mi je za „pouhých“ pět tisíc korun poskytl. Hodně mě překvapilo to, že obálku s penězi mi do rukou nedal, ale šel se mnou na policii. Vešel do kanceláře, se všemi se tam znal, pozdravili se spolu a prohodili pár vět. Policistky, které přijímaly doklady, jeho peníze ani nepřepočítávaly a přátelsky se rozloučily. Pro vízum jsem měla přijít za dva týdny“. Z tohoto popisu vyplývá, že o proceduře „půjčování“ peněz vědí nejenom lidé, kteří to potřebují, ale i úřady, které by korupci měly potírat.

kontrolami, firma ukončí činnost, odpovědné osoby se na několik měsíců odmlčí a dříve či později znovu otevřou podobnou firmu.

V minulosti bylo pravidlem, že legální i nelegální pracovníci z Ukrajiny vykonávali na českém trhu práce převážně špatně placenou nekvalifikovanou práci, mívali mizerné pracovní podmínky a často pracovali přesčas. Děje se to i dnes, ale i v tomto směru se podmínky zlepšují. S poklesem počtu nelegálních pracovníků a počtu Ukrajinců, kteří pracují na klienty, se už pracovníci nebojí požadovat větší mzdu nebo lepší pracovní podmínky a pracují skoro na stejné úrovni a za stejných podmínek jako domácí obyvatelstvo. Díky přísnějším zákonům a tvrdší kontrole zůstala v ČR většina Ukrajinců, kteří pracovali legálně. Tito lidé se báli obcházet zákon, aby se později nedostali do konfliktu s orgány státní správy.

Hodně ukrajinských pracovníků se nachází mimo systém českého zdravotního pojištění, protože pokud pracují na živnostenský list, je měsíční částka příliš vysoká na to, aby ji spláceli. Raději riskují a spoléhají na to, že se jim nic nestane. Při vyřízení pracovního povolení je zdravotní pojištění povinností, ale spousta lidí „obchází“ tento požadavek tím, že si na hranici nebo u „klienta“ koupí roční zdravotní pojištění u neakreditované společnosti za podstatně menší částku. Samozřejmě jedinci, kteří si takové pojištění koupí, potom nemohou počítat s tím, že pokud onemocní, bude jim poskytnuta pomoc bezplatně, nebo že následně dostanou peníze zpět. V případě, že dotyční vážně onemocní, odjíždějí do vlasti. Cizinci, kteří jsou v zaměstnaneckém poměru a pracují legálně, jsou na tom lépe, protože za ně zaměstnavatel odvádí všechny potřebné dávky, mají evropský průkaz zdravotního pojištěnce a v jakémkoliv případě se mohou obrátit na odbornou pomoc.²³ Také ukrajínští studenti s trvalým pobytem jsou ve výhodě. Dokud studují, platí za ně pojištění český stát. U dlouhodobého pobytu musí platit pojištění sami, což často nedělají, protože se jedná o vysokou částku.

Podle českých statistik²⁴ jsou Ukrajinci rozptýleni po celém území ČR, ale koncentrují se spíše ve větších městech, jako je Praha, České Budějovice, Brno, Karlovy Vary, Hradec Králové, Ostrava apod. V těchto městech je mnohem bohatší a rozmanitější nabídka práce. Mohou se uplatnit jak kvalifikovaní a vyučení cizinci, tak i nekvalifikovaní. Například v Praze, ale i v jiných městech, můžeme v posledních letech vidět mnoho prodavaček, kuchařů, uklízečů, dělníků na stavbách z východu. Pokud občan Ukrajiny dobře zvládl český jazyk a vzdělává se,

²³ Леонтієва Я., Біланін І., *Українська міграція до ЧР: вчора та сьогодні*, in: Український журнал (3) 2006, str. 18.

²⁴ [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/DE00469B20/\\$File/c01a04t.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/DE00469B20/$File/c01a04t.pdf) (naposledy navštíveno 27. 5. 2009).

může se uplatnit i na lepších místech, například v administrativě nebo v obchodní činnosti. S ekonomickým vzestupem Ukrajiny se také zvyšuje ekonomická spolupráce s touto zemí a výrazně se zvyšuje poptávka po vysokoškolsky vzdělaných lidech, kteří výborně ovládají jak český, tak i ukrajinský a ruský jazyk a jsou znalí ukrajinských společenských i ekonomických poměrů. Většina občanů Ukrajiny má tu výhodu, že ovládá ruštinu i ukrajinštinu téměř stejně.²⁵ Jako cizí jazyk většinou imigranti studovali angličtinu, a pokud se v ČR naučí i česky, je to velice zajímavá a žádaná kombinace. Poptávka roste rovněž po kvalifikovaných lektorech ruštiny a ukrajinštiny.

Ve městech s velkými českými i zahraničními průmyslovými podniky je zájem o levnou, nekvalifikovanou pracovní sílu. Pokud je málo zájemců o práci v továrnách z řad domácího obyvatelstva, hledají se zaměstnanci za hranicemi. Dříve se jednalo hlavně o pracovníky z východní Evropy, dnes už převažují Asiati například z Mongolska nebo Vietnamu. Nový personál se zaškoluje, dostává veškeré zaměstnanecké výhody, a dokonce je jim pomáháno při vyřízení potřebného pracovního povolení. Tyto podniky často spolupracují s úřady práce a s domácími i zahraničními vládními organizacemi. V nepříznivých dobách, jako dnes v období ekonomické krize, mívají tyto velké průmyslové podniky závažné problémy. Musí propouštět velké skupiny zaměstnanců, v první řadě cizince, a často jsou okolnostmi nuceni přesouvat výrobu dál na východ za levnější pracovní sílu. V Čechách pak roste nezaměstnanost jak mezi domácím obyvatelstvem, tak mezi cizinci.

Co se týká bydlení, dřívější oblíbená tradice ubytování v levných hotelích pro cizince upadá. Jeden z důvodů je ten, že cizinecká police často provádí na ubytovnách razie a kontroluje pracovní povolení. V ubytovnách mnohdy žili právě nelegální migranti, protože jinde jen těžko sháněli střechu nad hlavou. Noční policejní prohlídky naopak obtěžovaly ty, kteří pracují legálně a mají v pořádku všechny potřebné doklady, proto si začali hledat jinou možnost ubytování. Dnes se jsou často ubytovaní na sídlištích v pronajatých bytech nedaleko zaměstnání, jiní si už mohou dovolit koupit vlastní bydlení na hypotéku. Cizinci vyhledávají byty, kde by mohli žít ve skupině a nájemné si mezi sebou dělí. Částka, kterou pak musí jedinec zaplatit, není tak velká. Horší je situace u rodin s dětmi, jejichž rodiče pracují

²⁵ Z celoukrajinského sčítání lidu z roku 2001 (<http://www.ukrcensus.gov.ua/results/general/language/> (naposledy navštíveno 27. 5. 2009)) vyplynulo, že 67,5% obyvatel Ukrajiny považovalo ukrajinský jazyk za svůj rodný. Ruský jazyk považuje za rodný 29,5% obyvatel Ukrajiny různých národností. Na Ukrajině žije skoro 8 milionů Rusů, ale počet ruskojazyčných lidí převyšuje počet etnických Rusů. Ze sčítání rovněž vyplynulo, že naprostá většina obyvatel jižních a východních regionů používá při komunikaci ruský jazyk (viz. Příloha č. 1 na str. 71.).

v dělnických profesích. Mzdy nejsou moc velké a pro rodinu se studujícími dětmi je velký problém platit nájem v pronajatém bytě.

Další významnou ukrajinskou skupinou jsou studenti. Jsou to děti rodičů pracujících a žijících v ČR, nebo děti z dobře situovaných rodin na Ukrajině, jejichž rodiče si mohou dovolit platit svému dítěti studium za hranicemi. Českou republiku si vybírají díky kvalitnějšímu školskému systému v porovnání s ukrajinským, a také proto, že se zde nachází mnoho poboček mezinárodně uznávaných vysokých škol, jejichž diplom je zárukou dobrého vzdělání a pozdější slibné kariéry na Ukrajině. Studenti z ukrajinských bohatých rodin často navštěvují školy soukromé nebo školy mezinárodní jako například University of New York in Prague, stýkají se s dalšími studenty z ciziny, někteří se ani nenaučí česky, protože výuka na těchto školách je často v angličtině a neasimilují se v českém prostředí. Naopak studenti, jejichž rodiče žijí a pracují v ČR, navštěvují české školy, většinou se rychle asimilují, sžijí s českým prostředím, najdou si přátele mezi Čechy a většinou už ani není poznat, že jsou cizinci. Později tito studenti pravděpodobně zůstanou žít v Čechách,²⁶ získají české občanství, založí si rodinu většinou s českým partnerem a stanou se součástí české společnosti.

²⁶ Většina mladých lidí, se kterými jsem mluvila během svého výzkumu, mělo původně záměr vystudovat v ČR vysokou školu a vrátit se zpět na Ukrajinu. Zpočátku jejich vztah k Ukrajině byl velice zidealizovaný, chtěli se vrátit a udělat něco prospěšného pro společnost. Postupem času ale skepse nabývala na síle a situaci na Ukrajině neshledávali řešitelnou. Neviděli reálnou možnost, jak by mohli přispět ke zlepšení. Jako hlavní důvod, proč nakonec zůstávají v ČR, uvádí to, že zde našli svůj druhý domov, mnoho přátel, často založili vlastní rodinu a plánují tu nadále žít. Pravidelně se vrací na Ukrajinu za příbuznými nebo přáteli, ale věří, že časem se frekvence návštěv bude snižovat. Jejich děti možná přestanou jezdit na Ukrajinu úplně. Ale jsou to jenom mínění osob, které se zúčastnily průzkumu.

2. Kulturní rozdíly

2. 1. Vztah Čechů k Ukrajincům

Česká společnost, která byla v době vlády komunistické strany spíše monokulturní, vnímá představitele národnostních menšin jako něco cizího, jiného, neznámého, jako ty, kteří mají odlišný styl a způsob života, jiné zvyky, kulturu, mentalitu, často jiné náboženství i žebříček hodnot. Tyto rozdíly často vedou k obavám většinové společnosti a k smíšeným pocitům.

Stejné pocity chovají Češi i k Ukrajincům. Autoři sociologického výzkumu na konci roku 2007 došli k závěru, že se Ukrajinci jeví jako málo sympatičtí, dostali známku 4,31 na sedmibodové škále, kde 1 znamenalo „velmi sympatičtí“ a 7 „velmi nesympatičtí“. Z časového srovnání vyplývá, že deklarovaný vztah Čechů k Ukrajincům nedoznal v uplynutých letech výraznějších změn, i když se o několik setin polepšil (viz. tabulka²⁷ – Ukrajinci).

Vztah Čechů k národnostem v letech 2003-2007 (vážený průměr)

II. 03		II.05		XII. 06		XII. 07	
Češi	1,64	Češi	0,66	Češi	1,71	Češi	1,64
Slováci	2,1	Slováci	2,03	Slováci	2,15	Slováci	1,98
Francouzi	2,22	Francouzi	2,3	Francouzi	2,62	Francouzi	2,37
Angličané	2,56	Angličané	2,59	Angličané	2,65	Angličané	2,69
Poláci	2,74	Poláci	2,69	Poláci	3,07	Poláci	3,11
Američané	3,08	Američané	3,35	Američané	3,51	Američané	3,58
Němci	3,43	Němci	3,55	Němci	3,54	Němci	3,68
Izraelci	3,85	Izraelci	3,93	Rusové	4,14	Rusové	4,01
Rusové	4,08	Rusové	4,06	Ukrajinci	4,42	Ukrajinci	4,31
Turci	4,26	Ukrajinci	4,26	Izraelci	4,43	Izraelci	4,36
Ukrajinci	4,48	Turci	4,36	Turci	4,82	Turci	4,71

Odlišné kulturní rozdíly Češi často nevnímají nebo tolerují, ale zastávají i takové názory, že kulturní rozdíly je třeba přijmout a vnímat jako obohacení života většinové společnosti.

²⁷ http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100750s_ov80131.pdf (naposledy navštíveno 27. 5. 2009).

Převažuje ovšem spíše opačný pohled.²⁸ Z výzkumu, který je prezentován v publikaci D. Bittnerové a M. Moravcové z roku 2002 rovněž vyplynulo, že většina Čechů si myslí, že když už ČR musí přijmout cizince, ten se potom musí co nejvíce přizpůsobit českým životním zvyklostem a způsobům života a nevybočovat. Ne vždy je to ale možné. Například většina Ukrajinců zde vykonává takovou práci, o kterou Češi nestojí, a protože jsou většinou obklopení dalšími krajany, nemají možnost ani chuť se naučit mluvit česky. Ukrajinci se často ubytovávají na ubytovnách pro cizince (i když tento trend postupně upadá), přáteli se obvykle jen se „svými“, často jezdí domů a zase se navrací do ČR. Uvedené skutečnosti vedou k tomu, že se Ukrajinci moc nepřizpůsobují a že je česká společnost pořád bude vnímat jako cizí element a mít k nim odstup.

Jak už bylo řečeno, někteří jedinci české společnosti se staví kriticky k zaměstnávání cizinců. Občas je ve společnosti cítit strach z toho, že Ukrajinci berou práci domácím obyvatelstvu. Tento názor převažuje u osob s nižším vzděláním. Navzdory tomu se Ukrajinci nechávají zaměstnat v ČR poměrně často, především jako levná pracovní síla ve špatně placených a málo prestižních odvětvích. Protože Češi ne vždy stojí o fyzicky náročnou a nekvalifikovanou práci, je poptávka po zájemcích z východních států. Zaměstnavatelům se často cizinci vyplácí. Nemusí jim tolik platit, jsou spolehliví, pracovití a udělají vše, co se jim řekne. Občas se ale stává, že zaměstnavatelé levnou pracovní sílu zneužívají. Uvedenou skutečnost dokumentuje rozhovor s cizinkou v Prostějovském deníku: „Od rána do pozdního odpoledne stojím u pásu. Když chci jít na záchod nebo na svačinu, vedoucí se na mě dívají, jako bych něco provedla. Oni si snad myslí, že jsme roboti. Pohlížejí na nás jako na nějaký odpad. Přitom mezi námi není žádný rozdíl. A to děláme za třetinu jejich platu,“ rozčiluje se třiatvacetiletá Ukrajinka.²⁹ Obraz o Ukrajincích si Češi vytváří buď při mezilidských kontaktech, nebo čerpají informace z českých médií. Při osobním kontaktu na pracovišti nebo na ulici poznávají Ukrajince v nejběžnějších situacích každodenního života. (Při nakupování, v sousedských vztazích, na ulici, v hospodách). V pracovním procesu je Češi vidí jako pilné lidi, kteří jsou schopni pracovat i 16 hodin denně, aby uživili rodinu. Vztah mezi Čechy a Ukrajinci se utváří po dlouhou dobu a v počátcích je velmi křehký, jakákoliv událost ho může narušit. Poté, co se poznají navzájem blíže, může vzniknout velmi vřelý a přátelský vztah. Obecně lze říct, že mladší generaci národnostní odlišnost nedělá větší problémy, lehce navazují kontakty, přijmou

²⁸ Bittnerová D., Moravcová M., *Etnické komunity v české společnosti*, Praha 2006, str. 16.

²⁹ Pavlíková J., „Cizinci jsou pro firmy levnou pracovní silou“, in: Prostějovský deník, z 31. 10. 2006.

cizince mezi sebe a často se spřátelí, kdežto u starších lidí převažují stereotypní názory, předsudky a jakýsi strach z cizího a neznámého. Starší osoby jsou obvykle více nedůvěřivé, podezřívavé a hůře navazují kontakty. Můžeme konstatovat, že u těchto lidí se vztah k cizincům z bývalého Sovětského svazu vytvářel dlouhodobě a je většinou ovlivněn špatnými historickými zkušenostmi, například dlouholetým působením ruský hovořících vojáků sovětských vojsk v Česku.³⁰

Na druhé straně obraz o občanech Ukrajiny, a to většinou negativní obraz, vytváří česká média. Při zprostředkování zpráv české veřejnosti poskytují informace často velice jednostranné a neobjektivní. Protože informace o cizincích, jako jsou jejich zvyky, kulturní život nebo vzdělávání jejich komunit je pro mediálního konzumenta často málo atraktivní, poskytují bulvární média informace o kriminální činnosti Ukrajinců, o jejich vyděračských bandách, krádežích, o nelegálních pracovnících, o zvláštностech a specifických projevech chování, o mezilidských konfliktech, ukazují je jako nositele problémů, ohrožení řádu a obecné morálky. Už v názvu reportáže nebo článku média používají taková slova, která mají vyvolat zájem u diváka (respektive čtenáře). Při informování o nějakém kriminálním činu rovněž neopomenou v první větě zdůraznit národní příslušnost nebo poukázat na ruský přízvuk pachatele, i když podle etického kodexu novinářů z roku 1998 by novinář neměl podněcovat k rasové diskriminaci. Po přečtení článků o cizincích spojených s kriminální činností, nemůže česká společnost ani jinak reagovat. Už samotné slovo „cizinec“ často vyvolává pocit nebezpečí, ohrožení a nevyzpytatelnosti. Většina Ukrajinců s pácháním trestné činnosti samozřejmě nemá nic společného, a přesto se na ně pohlíží jako na zločince a je na ně svalována kolektivní vina. Takto se Ukrajinec stává označením pro zločince. Samozřejmě samotné Ukrajince tato situace trápí, stěžují si na nedostatek komunikace, žijí tu pouze jako pracovní síla neplnohodnotným životem, trápí je odloučení od rodiny, domova a ztrácejí životní hodnoty. Případy xenofobního chování lze velice často objevit v českém tisku i mezi českou společností, což zkresluje obraz Ukrajinců v ČR a jejich postavení v zemi.

Další problémovou oblast v ČR vidí Ukrajinci v chování úředníků na všech úrovních státní správy. Všichni Ukrajinci jsou v kontaktu s českou cizineckou policií a téměř všichni se

³⁰ Lze se setkat i s otevřenou nenávisí. Za všechno mluví případ jedné Ukrajinky, která stála ve frontě a hovořila s krajankou, když za sebou uslyšela hlasité nadávky a projevy nenávisi k Rusům kvůli intervenci vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968. Bylo zřejmé, že ten hospodský typ člověka nemluvil z vlastní zkušenosti a věděl o srpnových událostech pouze z doslechu. Říkal, že by nejradši všechny Rusy a Ukrajince, kteří jen berou práci, postřílel. Bohužel i po tolika letech v sobě ještě někteří Češi živí to, co se stalo před tolika lety, a dávají to za vinu i obyčejným lidem, kteří za nic nemohou a trpěli stejně tak jako Češi.

setkali s povýšeným jednáním ze strany policistů. Pro mnoho lidí je krajně nepříjemná a stresová záležitost, pokud si jednou za rok musejí prodloužit vízum. Setkávají se s neochotou úředníků, neporozuměním, dokonce se špatnou znalostí zákonů a předpisů. Často se stává, že se nepodaří vyřídit všechno potřebné během jedné stresové návštěvy na úradě. Nejhorší situace na cizinecké policii je v Praze. Všichni Ukrajinci se shodují na tom, že raději zaplatí „klientovi – krajanovi“, který má své kontakty a za úplatu vše vyřídí (což samozřejmě podporuje nastavený systém úplatků), než aby museli absolvovat sami zdlouhavou proceduru vyřizování potřebných dokladů.

Na jiných úřadech se podobné situace vyskytují v menší míře. Úředníci jsou mnohem ochotnější pomoci, vysvětlit potřebné a mnohdy se zajímají o situaci konkrétního člověka. Pravděpodobně je to způsobeno méně častými kontakty s cizinci.

2. 2. Ukrajinci v Čechách

Ukrajinci tvoří nejpočetnější menšinu v ČR. Postupem času vystřídali na prvním místě Slováci. Podle posledního sčítání jich žije v ČR 133 548. V tabulce (str. 30) lze vidět, že i v posledních letech se jejich počet pozvolna zvyšuje a podle záznamů Českého statistického úřadu v prosinci roku 2008 dosáhl vrcholu.

Počet Ukrajinců v ČR 2006/12 – 2009/04³¹

31. 12. 2006	31. 12. 2007	31. 12. 2008	30. 04. 2009
102.594	126.526	131.965	133 548

K 30. 04. 2009 pobývalo na území České republiky 133 548 (viz. tabulka) osob ukrajinské národnosti s platným povolením k pobytu. Trvalý pobyt mělo celkem 41 860 Ukrajinců, z toho 21 018 mužů a 20 842 žen. Ostatní typy pobytu mělo celkem 91 688 osob, z toho 57 804 mužů a 33 884 žen. Z tabulky je vidět převažující počet mužů s jiným než trvalým druhem pobytu

³¹ [Http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/06003C0245/\\$File/c01r01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/06003C0245/$File/c01r01.pdf) (naposledy navštíveno 27. 5. 2009).

oproti ženám. To svědčí o tom, že na krátkou dobu častěji migrují za prací muži, pravidelně navštěvující a podporující rodinu na Ukrajině.

Ukrajinci s povoleným pobytem na území ČR k 30. 04. 2009³²

Trvalý pobyt			Ostatní typy pobytu			Celkový součet
Muž	Žena	Celkem	Muž	Žena	celkem	
21 018	20 842	41 860	57 804	33 884	91 688	133 548

2. 3. Etnická identita Ukrajinců

Ve svém výzkumu jsem se soustředila na emigranty z Ukrajiny, na jejich život v cizím prostředí, na mezilidské vztahy a jejich chápání vlastní identity. Etnická identita všech obyvatel na Ukrajině není vyhraněná. Na ukrajinském území dnes žijí lidé, kteří se považují buď za Ukrajince, Rusíny, Rusy nebo za příslušníky jiných národností.

Ukrajince v ČR můžeme rozdělit především na:

- starou vlnu emigrace
(emigrovali před rokem 1989)
- novou, ekonomickou vlnu emigrace
(emigrovali po roce 1989).

Jedná se o to, že starší vlna emigrace odešla převážně z politických důvodů a v Čechách se snaží o zachování ukrajinských tradic, kultury, hodnot, rodinného způsobu života atd. Lidé patřící k této první emigrační vlně se sdružují v různých ukrajinských organizacích³³ podle

³² [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/4D003FF183/\\$File/c01t01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/4D003FF183/$File/c01t01.pdf) (naposledy navštíveno 27. 5. 2009).

³³ Bohdan Zilynskyj v publikaci „Ukrajinci českých zemí po roce 1989“ se zabývá různými ukrajinskými spolky, které vznikly v ČR po roce 1989. V České republice postupně působilo několik organizací – Občanské fórum Ukrajinců, Sdružení Ukrajinců v České republice, Ukrajinská lékařská společnost, Česká asociace ukrajinců. V dnešní době působí šest organizací ukrajinské diaspory – „Ukrajinská iniciativa v České republice“ (pod vedením Viktora Rajčince), „Sdružení Ukrajinců a příznivců Ukrajiny v České republice“ (pod vedením Olgy Mandové) a „Sdružení ukrajinských žen v České republice“ (pod vedením Marie Prokopjukové), „Fórum

pole působnosti nebo alespoň navštěvují různé kulturní akce, které tyto organizace pořádají. Z posledních aktivit lze uvést například akci na památku hladomoru na Ukrajině ve třicátých letech „Україна пам’ятає – світ визнає!“, Ševčenkovské večery nebo ukrajinský ples Malanka. Často se pořádají semináře nebo různá setkání u příležitosti politických událostí na Ukrajině nebo zde v Čechách (setkání s ministrem zahraničních věcí Ukrajiny V. Ohryzkiem nebo setkání s ukrajinským konzulem I. Kulebou), výstavy (poslední, týkající se opět hladomoru v letech 1932 – 1933, byla zahájena 25. března 2008 za podpory a pod záštitou poslaneckého klubu Strany zelených), koncerty nebo dny ukrajinské kultury, na kterých se lze seznámit s ukrajinskou kulturou, konkrétně s výtvarným uměním, hudbou, literaturou, sportovními akcemi, kinematografií, náboženstvím i kuchyní. Ukrajinská iniciativa (dále jen UIČR) dokonce zřídila pro ukrajinské děti školu, kde se učí ukrajinský jazyk, literatura a kultura jejich rodné země a pořádá se mnoho koncertů a kulturních akcí pro děti.

Bohužel, jak říkají sami účastníci různých událostí, se o tyto akce ukrajinská mládež zajímá jen málo. Častěji lze vidět starší, uvědomělou generaci, která se snaží o zachování kulturního dědictví.

Druhá skupina ukrajinských migrantů, tzv. ekonomická vlna, se málo ztotožňuje se způsobem života, který zahrnuje i prožívání a oslavy ukrajinských kulturních událostí a svátků. Převážně za to může účel jejich pobytu v ČR. Ekonomičtí migranti se zde nechtějí usídlit natrvalo, rodinu a děti mají na Ukrajině a do Čech jezdí jen za výdělkem. Pracují i ve svém volném čase a nemají čas ani chuť se věnovat kulturním akcím.

Jen ti jednotlivci, kteří do ČR přivezou partnera a děti a mají v úmyslu zde zůstat, se postupně snaží zapojit do kulturního života ukrajinské menšiny a navazují kontakty jak se svými krajany, tak s příslušníky domácího obyvatelstva.

Velkou roli mezi Ukrajinci v Čechách hraje také jejich původ, zda pochází ze střední, východní nebo západní části Ukrajiny. Ukrajinci z východu mají svoji identitu tzv. rozpolcenou. Často se necítí být Ukrajinci, ale spíše Rusy, kdežto většina obyvatel středních a západních částí Ukrajiny mívají svoji ukrajinskou identitu silně zakořeněnou, mluví ukrajinským jazykem, ztotožňují se s ukrajinskou státností a chtějí samostatný na Rusku nezávislý stát. Samozřejmě to neplatí vždy. I na východní Ukrajině se najdou národně uvědomělí Ukrajinci a naopak.

Ukrajinců ČR“, „Ukrajinstí krajané“, a taneční skupina Džerelo“. Vláda ČR poskytuje finanční pomoc těmto organizacím a také ukrajinskému časopisu Porohy.

Ve vztahu k Čechům se téměř všichni imigranti identifikují jako Ukrajinci. Mezi domácím obyvatelstvem se stále ještě najdou lidé, kteří nerozlišují bývalé státy Sovětského svazu a rovněž Ukrajinu považují za Rusko. Pro emigranty je pak složité vysvětlovat, ze které oblasti pochází a zda jsou Ukrajinci, nebo Rusové. Ukrajinský národ ale není tolik homogenní jako například český. U Ukrajinců opravdu hodně záleží na tom, kde se jedinec narodil, v jaké rodině byl vychováván, v jakém kulturním prostředí vyrůstal a jakým jazykem mluví. Například na východě země žije velké procento Rusů, kterým imponuje Rusko, mluví rusky a cítí se být Rusy. Na druhé straně v západních horských oblastech žije mnoho etnických skupin jako Lemkové, Bojkové, Dolyňané, Huculové atd., kteří mají naprosto odlišnou kulturu a také se nepovažují za Ukrajince, nýbrž za příslušníky jiné národnosti. Na tomto příkladě je vidět, jak je ukrajinské obyvatelstvo různorodé a nejednotné. Třeba východní Ukrajinec by při kontaktu se „zapadencem“ (Ukrajinci ze středních oblastí tak nazývají své spoluobčany ze západních oblastí) ani nerozuměl. Občané Zakarpatí totiž mluví tak specifickým jazykem, který v sobě skrývá prvky polské, maďarské, české a mnohé další, že se vůbec nedá mluvit o ukrajinštině.

Dále je zde ten problém, že Ukrajinci z ostatních oblastí si často myslí, že špatný obraz Ukrajinců v Čechách vytváří právě tito „zapadenci“. Bydlí v Čechách na ubytovnách, mají pověst levné pracovní síly, zajímají se jen o vydělání peněz a nemají žádné vyšší cíle. Pracovníci firem, zaměstnávajících Ukrajince, si opakovaně stěžují na hygienické návyky cizinců, kteří se nemyjí, vaří podivně vypadající jídlo, často pijí alkohol a zapáchají.

Ke špatné pověsti Ukrajinců přispívá i existence různých organizovaných kriminálních skupin pocházejících ze všech částí Ukrajiny. Operují na území celé České republiky, podílí se na obchodu s drogami, „bílým masem“, „dělají střechu“ podnikatelům a mnohým Ukrajincům a jsou velice obávané.

Velkou roli pro Ukrajince hraje i příslušnost k pravoslavné nebo řeckokatolické církvi, která převažuje právě na západní Ukrajině. Jejich náboženský život je nesrovnatelně bohatší než u Čechů. Slaví skoro všechny křesťanské svátky, postí se, navštěvují kostely (při pobytu v ČR navštěvují bohoslužby méně často, většinou z časových nebo pracovních důvodů nebo kvůli absenci pravoslavných kostelů, které jsou jen ve velkých městech). Na náboženském základě

vznikají menší přátelské neformální skupiny a může tedy docházet k utužování sounáležitosti a identifikace s vlastní skupinou.³⁴

Velké pravoslavné svátky se Ukrajinci většinou snaží trávit na Ukrajině s rodinou a přáteli. Když nemohou odjet, slaví je v ČR v kruhu známých krajanů a přátel. Hodně Ukrajinců má v Čechách dokonce celé rodiny, tudíž už nepotřebují jezdit „domů“. Jsou doma zde a svátky slaví v úzkém rodinném kruhu. Existuje i mnoho rodin, které se natolik sžily s českým prostředím, že mají tendenci přejímat některé zvyky, tradice a svátky, jako například české Vánoce a Velikonoce. Vedle ukrajinských svátků tak slaví i české.

Dalším výrazným národním rysem je ukrajinská pohostinnost, upřímnost a otevřenost. Mnoho Čechů, kteří navštíví Ukrajinu, se shodují na tom, že rozdíly jsou zřejmé už na první pohled. Ukrajinci vítají každou návštěvu, jsou za ni rádi, hned zvou ke stolu a dlouze si povídají. Vztahy uvnitř rodiny jsou také vřelejší. Rozvětvená rodina se schází při každé příležitosti, její členové jsou si více blízcí, dokáží se navzájem podpořit a pomoci si v těžkých chvílích. Domnívám se, že podobná situace byla dříve i v ČR, ale postupem času, jak se společnost modernizuje, se lidé stěhují do velkých měst, vzájemně se vzdalují se a ztrácí těsný kontakt s rodinou. Lze předpokládat, že podobná situace nastane za několik desítek let i na Ukrajině. Bez ohledu na všechny rozdíly, které rozdělují české občany a imigranty z Ukrajiny, musíme konstatovat, že lidé jsou různí a nemůžeme je soudit podle zažitých stereotypů.

³⁴ Bittnerova D., Moravcová M., *Kdo jsem a kam patřím?*, Praha 2005, str. 356.

3. Role emigrace v České politice

3. 1. *Institucionální rámec*

S demokratickým vývojem a poměrně stabilní ekonomickou situací přestala být ČR pouze tranzitním územím a stala se územím cílovým. Navíc malá vzdálenost z ČR do dalších západoevropských zemí a vstup ČR do Evropské unie podpořily tuto tendenci. Česká republika láká cizince vidinou lepší životní úrovně, tržně rozvíjející se ekonomikou a poměrně liberálními zákony.

Od vstupu do EU se ČR podřizuje společnému zájmu unie i v oblasti migrace, proto musí svoji národní legislativu a praxi sladit se společnou evropskou legislativou. Tím vytváří platformu pro koordinovaný a stanovenými principy a pravidly sjednocený postup řešení problematiky migrace, a to nejen uvnitř společenství, ale zejména navenek, ve vztazích se třetími státy. Cílem společné politiky je zajistit účinné řízení migračních toků a spravedlivé zacházení s příslušníky třetích zemí, kteří pobývají legálně ve členských zemích, ale i předcházení nelegálnímu přistěhovalectví a obchodu s lidmi.

V oblasti migrační politiky v ČR spolupracují a působí tyto instituce:

- Ministerstvo vnitra ČR
- Policie ČR
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR
- Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
- Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR
- Ministerstvo spravedlnosti ČR
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR
- Ministerstvo pro místní rozvoj ČR.

V oficiální zprávě Ministerstva vnitra ČR o situaci v oblasti migrace na území ČR³⁵ se dozvíme o působení každé instituce (platí pro Ukrajince i pro ostatní cizince).

Ministerstvo vnitra ČR dohlíží na problematiku mezinárodní migrace a azylu, a to jak na úrovni legislativněkonceptní (oblast mezinárodní migrace, azylu), tak i realizační (azyl, zčásti mezinárodní migrace). Na základě zákona o pobytu cizinců zabezpečuje výkon státní správy

³⁵ [Http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/migrace06.pdf](http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/migrace06.pdf) (naposledy navštíveno 27. 5. 2009).

v oblasti migrace. V tomto smyslu úzce spolupracuje s dalšími resorty, státními, nestátními a mezinárodními organizacemi. Stanovuje, kdo a za jakých podmínek může pobývat na území ČR. Ministerstvo vnitra sjednává anebo se podílí na sjednávání mezinárodních smluv v oblasti mezinárodní migrace (smlouvy o bezvívovém styku, hraničním režimu, malém pohraničním styku, policejní spolupráci, o readmisi, atd.), je koordinátorem implementace schengenských pravidel do vnitrostátního práva a praxe. V oblasti azylové politiky vytváří státní integrační programy zaměřené na pomoc azylantům při jejich začlenění do společnosti a při poskytování dočasné ochrany cizincům. V oblasti integrace cizinců se Ministerstvo vnitra ČR spolupodílí na činnosti Komise ministra práce a sociálních věcí. Ve spolupráci s policií a Mezinárodní organizací pro migraci se podílí na vypracování repatriačních programů a přímo zajišťuje repatriace cizinců do zemí jejich původu.

V rámci Ministerstva vnitra ČR se problematikou mezinárodní migrace, azylu a integrace cizinců specializovaně zabývá odbor azylové a migrační politiky a organizační složka státu zřízená Ministerstvem vnitra ČR.

Úkoly spojené s ochranou státních hranic, odbavovacím procesem, povolováním vstupu a pobytu cizincům a kontrolou pobytu cizinců na území ČR plní **Služba cizinecké a pohraniční policie Policie České republiky** (dále jen SCPP PČR). SCPP PČR zabezpečuje rovněž dílčí úkoly stanovené policii zákonem o azylu, hlavně provádění prvotních identifikačních úkonů, udělování víz a vydávání cestovních dokladů azylantům. Úkoly v oblasti migrace, zejména v boji proti nelegální migraci má také kriminální služba, především její specializovaná složka, Útvar pro odhalování organizovaného zločinu.

Ministerstvo zahraničních věcí ČR je ústředním správním orgánem ČR pro oblast zahraniční politiky. Vykonává státní správu ve věcech povolování pobytu cizinců na území užívajících výsad a imunity podle mezinárodního práva. Vykonává státní správu ve věcech udělování víz v rozsahu stanoveném zákonem o pobytu cizinců.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR vymezuje okruh subjektů působících v roli zaměstnavatele a ve vztahu k cizím státním příslušníkům stanovuje kritéria vstupu jednotlivých kategorií cizinců na trh práce. Na základě situace na trhu práce stanovuje podmínky pro povolování zaměstnání, v souladu s mezivládními dohodami o vzájemném zaměstnávání stanovuje číselné kvóty pro zaměstnávání cizinců a zodpovídá za právní úpravu zaměstnávání cizinců ve vztahu k odpovídajícím právním předpisům EU. Ve spolupráci s dalšími orgány se výrazně podílí na boji proti nelegálnímu zaměstnávání cizinců, plní

zejména kontrolní funkce na úseku zaměstnanosti, odhaluje nelegálně zaměstnané osoby a postihuje zaměstnavatele porušující zákon o zaměstnanosti. MPSV je rovněž koordinátorem pro oblast integrace cizinců.

Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR upravuje živnostenské podnikání a podnikatelské aktivity fyzických i právnických osob. Navrhuje legislativní změny podmínek podnikání, zabývá se problematikou podnikání zahraničních osob. V oblasti integrace cizinců se spolupodílí na činnosti Komise ministra práce a sociálních věcí.

Ministerstvo spravedlnosti ČR rozhoduje o povolení vydání cizince k trestnímu stíhání nebo k výkonu trestu do ciziny. Problematika migrace se resortu dotýká i s ohledem na jeho kompetence v oblasti zajišťování legislativní činnosti, příprav návrhů zákonů a dalších předpisů.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR je gestorem problematiky studia na všech typech škol. Do kompetence ministerstva patří zajištění přístupu dětí cizinců ke vzdělání. Organizuje stáže zahraničních odborníků na českých školách, uznávají (nostrifikují) vysokoškolské vzdělání získané na zahraničních VŠ a spolupodílí se na činnosti Komise ministra práce a sociálních věcí v oblasti integrace cizinců.

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR se spolupodílí na činnosti Komise ministra práce a sociálních věcí v oblasti integrace cizinců a Komise ministra vnitra pro tvorbu nové koncepce integrace azylyantů a pro přidělování integračních bytů.

3. 2. Legislativní rámec

Od listopadu 1989 byla přijata celá řada důležitých zákonů, týkajících se cizinců a mezinárodních i mezistátních smluv s Ukrajinou.

Česká republika garantuje Ukrajincům i všem ostatním cizincům stejná práva a povinnosti jako svým občanům, ovšem s výjimkou takových práv, která se vážou na státní občanství ČR (například právo volit nebo být volen). Cizincem se ve smyslu cizineckého zákona rozumí fyzická osoba, která není občanem ČR ani občanem EU, cizinec může být zároveň i tuzemcem, pokud trvale bydlí na českém území. To znamená, že cizinec má povolený pobyt na území ČR, teprve pak může dosáhnout postavení osoby tuzemské.

Česká republika se dnes řídí zákonem č. 326/1999 Sb. O pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, který je v souladu se zákony EU. Legislativa upravuje a stanovuje, kdo je cizincem, jak, kde a za jakých podmínek může překročit území ČR, jaké doklady k tomu potřebuje, čemu se musí podrobit při kontrole a stanovuje druhy pobytů cizinců na svém území:

- přechodný pobyt
 - bez víza,
 - na základě uděleného krátkodobého víza, dlouhodobého víza, diplomatického víza nebo zvláštního víza,
 - na základě povolení k přechodnému pobytu
 - na základě výjezdního příkazu,
- trvalý pobyt
 - na základě povolení k trvalému pobytu.

Každý paragraf zákona o pobytu cizinců upravuje sféry života Ukrajinců. Všechny orgány, které jednají s Ukrajinci, se musí řídit tímto zákonem.

Po vzniku České republiky 1. ledna 1993 Ukrajina jako jedna z prvních zemí navázala diplomatické kontakty a vlády začaly pracovat na mezistátních dohodách.

V souvislosti se vstupem ČR do EU byl režim vzájemného zahraničního obchodu mezi ČR a Ukrajinou podřízen Dohodě o partnerství a spolupráci mezi EU a Ukrajinou (Partnership and Cooperation Agreement – PCA). Mezi ČR a Ukrajinou byly podepsány četné dohody, které upravovaly vztahy obou zemí v různých oblastech. Mezi ČR a Ukrajinou byly uzavřeny smlouvy o sociálním zabezpečení, o provádění plateb sociálního charakteru, o přátelských vztazích a spolupráci, o vzájemném zaměstnávání občanů, o zamezení dvojího zdanění a další. Obě strany mají zájem na společné komunikaci, spolupráci a přátelských vztazích, a proto spolu řeší ty nejdůležitější otázky, které je aktuálně trápí (například boj s nelegální migrací).

3. 3. Zaměstnávání Ukrajinců v ČR

Ukrajinci se svou činností na trhu práce podílejí na ekonomice ČR. Podle českého statistického úřadu je k 31. 3. 2009 z celkového počtu 443 870 cizinců v ČR³⁶ 133 548

³⁶ [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/B400494439/\\$File/c01t01.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/B400494439/$File/c01t01.pdf) (naposledy navštíveno 27. 5. 2009).

Ukrajinců. V evidenci českých úřadů práce³⁷ je 78 029 Ukrajinců. Dalších 21 213 jich má živnostenské oprávnění, zbytek jsou děti nebo studenti.

Zákon o zaměstnanosti³⁸ říká, že Ukrajinci a cizinci obecně, kteří mají na českém území trvalý pobyt, mají z hlediska zaměstnávání stejné právní postavení jako občané ČR, což znamená, že při výběru zaměstnání nejsou omezováni. Výjimkou jsou pouze některá povolání, kde se podle právních předpisů platných na území ČR vyžaduje státní občanství.

Pracovněprávní vztahy mezi cizincem a zaměstnavatelem se řídí především zákoníkem práce, stejně jak je tomu i u zaměstnanců, kteří jsou občany ČR. Podmínky zaměstnávání jsou dále stanoveny zákonem o zaměstnanosti, podle kterého mohou být Ukrajinci zaměstnáni za předpokladu, že budoucí zaměstnavatel obdržel povolení zaměstnávat cizince a Ukrajincům bylo uděleno individuální povolení k zaměstnání od úřadu práce a mají platné vízum k pobytu za účelem zaměstnání. Podmínkou pro vydání povolení je situace na trhu práce a okolnost, že se jedná o volné pracovní místo, které nelze obsadit českým občanem. (Povolení se získává na dobu určitou.) Teprve potom může zaměstnavatel Ukrajince přijmout do pracovního poměru. Zaměstnavatel musí následně svého nového pracovníka přihlásit k platbě dávek sociálního a zdravotního pojištění a do 10 dnů oznámit Úřadu práce, že obsadil volné pracovní místo cizincem.

Ukrajinec sám musí požádat o povolení k zaměstnání příslušný úřad práce (obvykle před svým příchodem na území ČR, pravidlem to však není). Pro získání povolení je důležitá situace na trhu práce a to, jestli má cizinec platné vízum k pobytu za účelem zaměstnání. Po uplynutí doby, na kterou bylo povolení k zaměstnání uděleno, musí opět požádat o prodloužení povolení. Podmínkou je však to, že bude pracovat u stejného zaměstnavatele. Pokud bude vykonávat práci bez povolení, dopouští se přestupku, za který může dostat pokutu až 10 000 Kč. To samé platí i pro zaměstnavatele, jemuž ovšem hrozí pokuta ve výši 2 000 000 Kč.

Česká republika rovněž nabízí pro všechny cizince, nejen pro Ukrajince pilotní projekt Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků. Cílem je přitáhnout do ČR kvalifikované vysokoškoláky. Umožňuje získání trvalého pobytu ve zkrácené lhůtě po 1,5 roce, případně po 2,5 letech a možnost trvale se usadit na českém území.

³⁷ [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/990040885D/\\$File/c05a01t.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/990040885D/$File/c05a01t.pdf) (naposledy navštíveno 27. 5. 2009).

³⁸ Zákon č. 435/2004 Sb. ze dne 13. května 2004.

3. 4. Postoje politických stran

V českém odborném prostředí není otázka imigrace častým tématem politického diskurzu. Nachází se spíše na okraji zájmu. Prozatím se politické strany k tak choulostivé problematice vyjadřují velice váhavě, i když polistopadový vývoj přinesl jistý pokrok a přinutil je více uvažovat o přistěhovalectví jako o citlivé záležitosti hodné pozornosti. Jedním z důvodů opomíjení problému imigrace může být paradoxně neexistence strany zastoupené v parlamentu, která by prosazovala antiimigrační a rasistickou politiku. Dnes můžeme bohužel zaznamenat určitý nárůst a mediální zviditelnění extremistických stran v ČR (většinou ve spojení se špatně řešenou romskou otázkou), což ovšem nemusí znamenat, že se tyto subjekty dostanou do parlamentu a začnou prosazovat svůj program. Extrémně pravicové a nacionalistické strany se pochopitelně k přistěhovalectví vyjadřovaly odmítavě již ze začátku, zatímco strany zastoupené v parlamentu se začaly zabývat problematikou imigrace pozvolna. Zaměříme se přesně na tyto politické strany: Českou stranu sociálně demokratickou, Křesťanskou a demokratickou unii – Československou stranu lidovou, Občanskou demokratickou stranu, Komunistickou stranu Čech a Moravy a Stranu zelených.

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

V polistopadové politice ČSSD nebyla imigrace prioritní záležitostí. Studie Lubomíra Kopečka³⁹ ukazuje, že do roku 2002 bylo jen pár zmínek o národnostních menšinách v politických programech této strany. Například ve volebním programu „Kdo jsme a co chceme“ z roku 1998 se objevuje prohlášení, že strana „přizpůsobí vízovou a přistěhovaleckou politiku evropským standardům ochrany zájmu státu a podnikne nezbytná opatření k odhalování trestné činnosti mezi cizineckými komunitami“.⁴⁰

V nedávné době si sociální demokracie (i ta zahraniční) začala uvědomovat, že ostatní strany těží z jejího nezájmu o otázku migrace a přistěhovalectví, sbírají body a přetahují voliče. Proto přehodnotila svoji taktiku a ve střednědobém programu „Lidskost proti sobectví – prosperita

³⁹ Lubomír Kopeček je docentem na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Zaměřuje se na problematiku stranických a politických systémů evropských zemí.

⁴⁰ Kopeček L., „Imigrace jako politické téma v ČR: analýza postojů významných politických stran“, in: *Časopis Středoevropské politické studie*, 2004. <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=203> (naposledy navštíveno 27. 5. 2009).

pro všechny⁴¹ vyjádřila svůj postoj: „Jsme proti živelnému a ilegálnímu dovozu pracovních sil, který vede ve svých důsledcích k růstu nezaměstnanosti, proti porušování standardů ochrany práce a mzdovému podbízení. Podporujeme projekt koncepčně řízené imigrace cizinců a trvalé začleňování těch, kdo budou přínosem pro hospodářský, společenský a kulturní život ČR.“⁴²

Jenže čím dál tím více bylo zřejmé, že na dynamiku mezinárodní migrace je třeba reagovat mnohem razantněji, co nejlépe využít její potenciál a minimalizovat její negativní stránky. Jedním ze způsobů, jak efektivně omezovat obtížně zastavitelnou nelegální migraci, bylo kontrolovat a řídit její kroky pomocí programů legální migrace. Podíl na tom mají hlavně Ministerstvo vnitra a Ministerstvo práce a sociálních věcí. Resorty připravily několik důležitých dokumentů o pobytu cizinců a o azylu. Vláda tehdejšího premiéra Miloše Zemana schválila v roce 2000 Koncepti integrace cizinců na území ČR. Později začala vláda Vladimíra Špidly připravovat Pilotní projekt získávání mezinárodní pracovní síly. 10. července 2002 schválila vláda ČR usnesením č. 720 projekt „Aktivní výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků“.⁴³ Gestorem za jeho realizaci bylo MPSV ČR, které spolupracovalo s MZV ČR a MV ČR. Vláda tak reagovala na stárnutí, úbytek a migraci české populace, a s tím spojený problém financování penzijního pojištění. Cílem pětiletého projektu bylo přivést do země kvalifikované odborníky, kteří by si přáli žít v ČR s celou rodinou a asimilovat se. Nejdříve šlo o několik zemí (Bulharsko, Chorvatsko a Kazachstán), později se projekt rozšířil o další země, ale v podstatě se jednalo o možnost zapojit se pro všechny cizince bez ohledu na státní příslušnost. Projekt je otevřen pro absolventy českých vysokých a středních škol a zájemci musí mít minimálně střední vzdělání s maturitní zkouškou.

⁴¹ Střednědobý program ČSSD byl schválený Programovou konferencí 26.1.2002. Vyjádření najdeme ve IV. kapitole Jaká je naše politika v podkapitole Zaměstnanost, pracovní vztahy a sociální dialog.

⁴² <http://www.cssd.cz/nas-program/strednedoby-program/> (naposledy navštíveno 27. 5. 2009).

⁴³ Pilotní projekt “Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků“ nabízí ve zkrácené lhůtě po 1,5 roce (pro vysoce kvalifikované pracovníky) nebo po 2,5 letech (pro standardní kategorie kvalifikovaných pracovníků) práce a života v ČR povolení k trvalému pobytu. Do projektu jsou zahrnuti i nejbližší rodinní příslušníci. Zájemci získávají 45-ti denní ochrannou lhůtu na nalezení nového pracovního místa, musí však mít minimálně střední vzdělání s maturitní zkouškou, samostatně získat legální zaměstnání v ČR a dosáhnout minimálního počtu 25 bodů v počítačové výběrové proceduře, která zohledňuje souhrn kritérií (kvalifikace, práce, jazyky, rodina a podobně). V říjnu 2008 schválila vláda ČR pokračování projektu Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků již v nepilotní podobě. Nyní mohou do projektu vstupovat zájemci z 51 zemí: Albánie, Argentina, Arménie, Austrálie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Bosna a Hercegovina, Brazílie, Černá Hora, Filipíny, Gruzie, Guatemala, Honduras, Chile, Chorvatsko, Indie, Indonésie, Izrael, Japonsko, Jihoafrická republika, Kambodža, Kanada, Kazachstán, Korejská republika, Kostarika, Kuba, Kyrgyzstán, Laos, Makedonie, Malajsie, Mexiko, Moldavsko, Myanmar, Nepál, Nikaragua, Nový Zéland, Panama, Paraguay, Ruská federace, Salvador, Singapur, Spojené státy americké, Srbsko, Srí Lanka, Tádžikistán, Thajsko, Turecko, Turkmenistán, Ukrajina, Uruguay a Uzbekistán.

V roce 2003 sjezd ČSSD schválil dlouhodobý program strany „Otevřenost novým výzvám, věrnost tradici“. V jednotlivých kapitolách se setkáváme s migrací jako důsledkem globalizace. Do programu strana zapojila i samostatnou kapitolu „Migrace a migrační politika“. Zde se mluví o tom, že se ČR, dosud spíše homogenní společnost, bude muset vyrovnat s důsledky globalizace, evropské integrace a volným pohybem osob, což vede k rychlému přistěhovalectví ze třetích zemí. Bude též nutné vypořádat se s existencí příslušníků jiných národů a kultur ve státu. Tento vývoj představuje šanci i ohrožení. Musí se zformulovat nová migrační politika, která bude brát ohled na nízkou úroveň reprodukce domácího obyvatelstva a odliv pracovní síly do vyspělejších zemí. Výhodou je, že příchod imigrantů minimalizuje negativní důsledky populačního vývoje a prospívá ekonomické situaci. Je nezbytné, aby stát prosadil koncepci, která bude brát v úvahu všechna hlediska, bude podporovat integraci cizinců, vytvoří odpovídající podmínky pro jejich začlenění se do pracovního procesu a zároveň bude respektovat a chápat jiné kultury. „V migrační politice považuje ČSSD za nezbytné prosazovat dodržování principu úcty k lidským právům, k právům národnostních menšin. Členství ČR v Evropské unii nabízí naší společnosti nové příležitosti pro překonání nedůvěry k cizincům a jejich odlišnostem a pro rovnoprávné začleňování menšin do většinové společnosti. Je naší snahou, aby si česká společnost zachovala svoji národní identitu v rámci společnosti multikulturní a multietnické, charakteristické pro sjednocovanou Evropu. Současně budeme usilovat o to, aby každá z těchto etnických skupin měla právo na svoji národnost a historickou paměť“, píše se v poslední části této kapitoly.⁴⁴ Tuto kapitolu začlenila ČSSD i do svého přepracovaného dlouhodobého programu z roku 2007. V posledním volebním programu ve volbách do Poslanecké sněmovny ČR z roku 2006 není (opět) problém imigrace zmíněn.⁴⁵

Můžeme konstatovat, že na české politické scéně sociální demokraté zastávají spíše pro-migrační politiku, podporují integraci přistěhovalců a usnadnění procedury legálního zaměstnávání. Imigrační politika ČSSD se primárně zaměřuje na řešení problému nedostatku pracovních sil a na řešení penzijního systému a demografické situace pomocí přistěhovalců. ČSSD sice přistupuje k otázce imigrace shovívavě, nicméně její reálná politika zůstává vzdálená cílům stanoveným v politických programech kvůli nedostatečné finanční a časové kapacitě.

⁴⁴ Základní (dlouhodobý) program ČSSD Otevřenost novým výzvám – věrnost tradici. Návrh textu – verze 6, z 29. 1. 2005. [Http://www.blisty.cz/2005/2/4/art21815.html](http://www.blisty.cz/2005/2/4/art21815.html) (naposledy navštíveno 27. 5. 2009).

⁴⁵ [Http://volby.glosy.info/volebni-program/](http://volby.glosy.info/volebni-program/) (naposledy navštíveno 12. 04. 2009).

KDU-ČSL – Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová

Od vzniku samostatného státu (jak československého, tak později českého) imigrační politika a otázka národnostních menšin i přistěhovalců nebyla prioritou lidové strany. Volební programy strany se nezabývaly otázkami menšin v ČR obecně, politici tehdy soustřeďovali svou pozornost na mnohem důležitější úlohy nového demokratického státu. Jenže postupem doby se tento problém rozrůstal a ani tato strana se nemohla vyhnout jeho řešení. Ve volebním programu z roku 1998⁴⁶ narazíme na to, že českou společnost trápí vztahy s národnostními a etnickými menšinami a KDU-ČSL reaguje nabídkou řešení sladěním právní ochrany národnostních menšin s Listinou základních práv a svobod a příslušnými mezinárodními úmluvami. Navrhovala zřídit stálé orgány pro národnostní menšiny, aby mohl vzniknout pravidelný dialog o těchto problémech na vládní, resortní a parlamentní úrovni. Dále se podrobněji zabývá problémem soužití s romským etnikem, rozebírá možnosti řešení tohoto konfliktu, ale o imigrantech z jiných zemí už nepadne ani zmínka. Výjimkou jsou negativní zkušenosti občanů s bezpečností. V případě opakovaných a masových nezákonných průniků cizinců přes české hranice strana navrhovala zavést vízovou povinnost.

Dalším dokumentem, který se mohl zabývat problematikou přistěhovalectví do ČR, bylo programové prohlášení stínové vlády Čtyřkoalice z roku 2001.⁴⁷ Bohužel dokument o migraci pojednává jen obecně, problematiku pouze nastiňuje a hlavně nepřináší žádnou novou alternativu řešení této záležitosti.

Po rozpadu koalice šla KDU-ČSL do voleb společně s Uníí Svobody – Demokratickou unií (US-DEU) se společným volebním programem „Dáme věci do pořádku“.⁴⁸ Strana znovu nenavrhlala žádné nové řešení a použila prohlášení z předchozího programu. Slíbila, že zredukuje nelegální migraci a k tomu využije současných možností k omezení ilegální práce a vykořisťování lidí, které na český pracovní trh vnášejí osoby spojené s organizovaným zločinem. Strana se rovněž přihlásila k nulové toleranci rasismu a xenofóbních projevů.

⁴⁶ Volební program KDU-ČSL z roku 1998 mělo motto: „Nestačí vyhlížet cíl, je třeba vstoupit na správnou cestu.“ [Http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10149&IDCl=10945](http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10149&IDCl=10945) (naposledy navštíveno 12. 4. 2009).

⁴⁷ Programové prohlášení stínové vlády Čtyřkoalice „Společná odpovědnost“ nabízelo cesty, jakými chtěla vést Českou republiku do parlamentních voleb v roce 2002. [Http://www.magnetpro.cz/www/unie.cz/downloads/spolecna_odpovednost_01.doc](http://www.magnetpro.cz/www/unie.cz/downloads/spolecna_odpovednost_01.doc) (naposledy navštíveno 12. 4. 2009).

⁴⁸ Programové prohlášení Koalice z 28.03.2002 pro volby v roce 2002 se jmenuje „Dáme věci do pořádku. Rovné šance pro každého“. [Http://www.magnetpro.cz/www/unie.cz/downloads/pgm_PS_02.doc](http://www.magnetpro.cz/www/unie.cz/downloads/pgm_PS_02.doc) (naposledy navštíveno 12. 4. 2009).

Pro volby do Senátu Parlamentu ČR v roce 2003 KDU-ČSL připravila nový volební program „Křesťanskodemokratická politika pro 21. století“, kde prohlašuje, že „prosazuje úctu k jiným národům, rasám a kulturám, respektuje jejich zvláštnosti a vítá vůli k vzájemnému obohacování, kterou je sama připravena projevit. Také zde zastává zásadu, že svoboda jednoho národa končí tam, kde začíná svoboda jiného národa. Tuto zásadu je připravena uplatňovat i v řešení problémů migrace a přistěhovalectví. Nejnáléhavější problémy mezinárodní mírové spolupráce pro budoucí století vidí v potírání mezinárodního terorismu, organizovaného zločinu, narkomafii a nacionalismu“⁴⁹ a je připravena se připojit k mezinárodním institucím. Rovněž poukazuje na to, že v důsledku stěhování obyvatel z chudších zemí do hospodářsky vyspělých mohou nastat vážné konflikty mezi občany a přistěhovalci. Řešení vidí v bránění prohlubování rozdílů mezi bohatým severem a chudým jihem a v přípravě obyvatelstva na soužití etnických skupin s rozdílnými ekonomickými, náboženskými a kulturními tradicemi.

Dalším zajímavým dokumentem je volební program Evropské lidové strany pro roky 2004 – 2009, který byl schválen sjezdem Evropské lidové strany ve dnech 4. a 5. února 2004 v Bruselu. Česká lidová strana se k němu také připojila a přihlásila se ke společnému postupu v azylové a migrační politice. V programu stojí, že je kvůli stále rostoucím rozdílům mezi zeměmi (v důsledku válek a jiných krizí) nucena spousta lidí migrovat. Evropa nemůže pouze přijmout statisíce nových lidí, považovat je za problémové a neřešit situaci. Pro všechny kategorie přistěhovalců (ať už se jedná o jakékoliv důvody) „potřebuje Evropa jasná pravidla. Vypořádání se s touto celkovou situací vyžaduje rozsáhlou a široce pojatou politiku včetně aktivní spoluzodpovědnosti za oblasti rozvoje a prevence konfliktů. Imigrační a azylová politika musí obsahovat jak základní lidská práva lidí potřebujících ochranu, tak i zohledňovat fakt, že Evropa přitahuje lidi bez jakéhokoli právního základu pro potřebnou ochranu a nebo lidi přicházející s nepřátelskými úmysly či snad dokonce napojené na organizovaný zločin“.⁵⁰ A proto požaduje koordinovanou správu vnějších hranic Unie, společnou azylovou politiku, vytvoření jednoho Evropského imigračního kontrolního centra, integraci legálních přistěhovalců, jednotný postup při vydávání víz, spolupráci se zeměmi původu a přísné tresty pro ty, kteří provozují obchod s lidmi a imigranty hospodářsky vykořisťují.

⁴⁹ [Http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10150&IDCl=10815](http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10150&IDCl=10815) (naposledy navštíveno 12. 4. 2009).

⁵⁰ Volební program Evropské lidové strany pro roky 2004 – 2009. Překlad z německého a anglického originálu. Strana 28–30. [Http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10155&IDCl=22331](http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10155&IDCl=22331) (naposledy navštíveno 12. 4. 2009).

Ve volebním programu pro léta 2006 – 2010 v kapitole o vnitřní bezpečnosti se KDU-ČSL opět přihlásila k nulové toleranci rasismu a xenofobie. Navrhla racionální řešení problematiky migrace a reformu cizinecké policie, kde se praví, že slušný cizinec platící daně a dodržující naše kulturní a společenská pravidla je vítaným hostem. „Dlouhodobě prosazujeme aktivní politiku v oblasti migrace, nelegální migrace, zaměstnávání cizinců a všech souvisejících jevů. Budeme aktivně spolupracovat na rozvoji koncepce integrace pracujících, bezúhonných a daně platících cizinců na území ČR, včetně koncepce dopadu na trh práce“.⁵¹ V rámci reformy Policie ČR by strana chtěla zreformovat její téměř nejhorší článek – cizineckou policii, kterou je dnes možno považovat za nejvíce zasažený korupcí a klientelismem. „Současné jednání s cizími státními příslušníky považujeme za velmi špatnou kulturní vizitku České republiky. Povolování pobytu musí být přísné, kulturní, transparentní a zásadně nekorupční.“

V samotné straně je dnes patrné rozdělení na zastánce evropské linie sociální politiky, kteří jsou pro přijetí a asimilaci přistěhovalců, a odpůrce této teorie, kteří vidí řešení problému ve využití domácí pracovní síly a uzavření se před cizinci.

ODS – Občanská demokratická strana

Občanská demokratická strana se velmi brzo začala zabývat problémem migrace ve svých prohlášeních. Od začátku je u ODS zřejmé, že prosazuje hájení národní myšlenky státu a důraz na politiku ochrany národní kultury. Ve volebním programu do PS ČR „Svoboda a prosperita“ z roku 1996⁵² najdeme pasáž, ve které poukazuje na problém migrace cizinců a kriminalitu, která je s ní spojená. Navrhla několik zákonů, které by upravovaly tuto oblast, hájily zájmy občanů a výrazně zmenšily počet nelegálních přistěhovalců. Jelikož se ČR stává migračním státem, byl nutný program pro novou migrační politiku a nové zákony o poskytování azylu a o pobytu cizinců, které by byly v souladu se zákony Evropské unie. Stejně cíle se objevují i v následujícím volebním programu z roku 1998,⁵³ ale najdeme zde i kapitolu s názvem „Hájíme národní zájem“, kde se dočteme o souhlasu se vzájemným obohacováním odlišných

⁵¹ Volební program KDU-ČSL pro léta 2006–2010, strana 75.

[Http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10149&IDCI=15076](http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10149&IDCI=15076) (naposledy navštíveno 12. 4. 2009).

⁵² Tato pasáž je obsažena ve volebním programu strany v kapitole Bezpečnost občanů.

[Http://www.ods.cz/volby/programy/1996/program.php?kap=2#1](http://www.ods.cz/volby/programy/1996/program.php?kap=2#1) (naposledy navštíveno 12. 4. 2009).

⁵³ Volební program ODS „Hlavu vzhůru pro volby do PS ČR z roku 1998.

[Http://www.ods.cz/volby/programy/1998.php](http://www.ods.cz/volby/programy/1998.php) (naposledy navštíveno 12. 4. 2009).

kultur a zároveň o striktním odmítnutí vzniku globální společnosti a postupného zániku národních států. Stát musí zůstat otevřený, tolerantní, spolupracující a hájit české zájmy.

V resortním dokumentu stínové vlády ODS „Bezpečný život občanů“⁵⁴ v kapitole o cizinecké politice se říká, že neřízená migrace cizinců je nebezpečí, kterému chceme zabránit. Strana se ostře ohradila vůči politice ČSSD a jejímu pokusu zachránit českou demografickou situaci masivním přílivem cizích státních příslušníků. Podle ODS Česká republika nemůže pojmout všechny, kteří by sem chtěli vstoupit, ale jen ty, kteří budou spořádaně žít, pracovat a dodržovat české zákony. Zároveň chtěla zpřísnit azylové řízení, upravit zákon o pobytu cizinců, sladit české zákony s evropskými a zavést vízovou politiku s rizikovými zeměmi. Strana také plánovala „zavést razantní opatření v oblasti nelegálního zaměstnávání cizinců a zpřísnit podmínky podnikání cizinců tak, aby nešlo jen o zástěrku pro usazení se u nás a pro páchání závažné trestné činnosti“.⁵⁵

Dalším dokumentem, který se hlásí k řešení migrační politiky, byl volební program do Evropského parlamentu z roku 2004. Strana poukázala na to, že propaguje koordinaci azylové a migrační politiky uvnitř EU⁵⁶ stejně jako evropská politika.

V následujícím volebním programu z roku 2006 „Společně pro lepší život“⁵⁷ se o migrační politice objevila pouze zmínka, že ODS prosazuje zpřísnění azylového zákonodárství a chce znemožnit imigrantům zneužívání podmínky pobytu k páchání trestné činnosti a k nelegálnímu zaměstnávání.

V posledních dokumentech z roku 2008 nebylo k tomuto tématu přidáno nic nového. Strana se nadále hlásí ke společnému evropskému řešení vnějších problémů jako je migrace, společná migrační a azylová politika, dokončení Společného azylového systému,⁵⁸ schengenská spolupráce a vízová politika. ODS zastává restriktivnější stanovisko vůči imigrantům. Na rozdíl od ČSSD, která prosazuje integraci cizinců a usnadnění procedury legálního

⁵⁴ Langer I., Bezpečný život občanů, kap. Důslednější cizinecká politika.

[Http://archiv.ods.cz/knihovna/dokument.php?ID=87](http://archiv.ods.cz/knihovna/dokument.php?ID=87) (naposledy navštíveno 12. 4. 2009).

⁵⁵ Langer I., Bezpečný život občanů. [Http://www.ods.cz/volby/programy/1998.php](http://www.ods.cz/volby/programy/1998.php) (naposledy navštíveno 12. 4. 2009).

⁵⁶ Program pro volby do Evropského parlamentu v roce 2004 „Stejně šance pro všechny“. [Http://www.ods.cz/volby/programy/2004e.php](http://www.ods.cz/volby/programy/2004e.php) (naposledy navštíveno 12. 4. 2009).

⁵⁷ Program ODS pro volby v roce 2006 „Společně pro lepší život“, ODS, 2006, str. 69. [Http://www.ods.cz/volby/weby/2006/download/docs/volebni_program_ODS.pdf](http://www.ods.cz/volby/weby/2006/download/docs/volebni_program_ODS.pdf) (naposledy navštíveno 12. 4. 2009).

⁵⁸ Projekt Společného evropského azylového systému (SEAS) představuje cíl evropské politiky, ke kterému směřuje od přijetí Amsterodamské smlouvy. Na jeho konci by měly být plně harmonizované azylové politiky jednotlivých členských států zahrnující všechny fáze řízení o mezinárodní ochraně od přijímání až po integraci případně návrat do země původu (www.mvcr.cz).

zaměstnávání, chtějí občanští demokraté urychlit azylové řízení, zpřísnit azylový zákon, tvrději trestat nelegální zaměstnávání a trestnou činnost cizinců.⁵⁹ ODS nadále zastává svůj názor na zachování a ochranu zájmů českého národa.

KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy

Volební programy komunistické strany se migrační politikou zabývají jen málo, spíše se věnují otázce romské. Jeden z prvních programů KSČM, ve kterém se dočteme o imigrantech, je dokument přijatý na V. sjezdu ve Žďáru nad Sázavou v roce 1999. Jeden z obsahových materiálů tohoto sjezdu nese název „KSČM na přelomu tisíciletí.“ Strana na jedné straně varuje před nacionalismem a rasismem v důsledku globalizace, na druhé straně apeluje na národní zájem. „Probíhající přelévání obyvatelstva a multikulturní charakter narůstající i v středoevropském prostoru staví KSČM před stále naléhavější úkol. Jde o to energicky se podílet na předcházení a překonávání averze vůči cizincům, některým menšinám, migraci z jihu a východu a s tím spojeného nebezpečí nacionalismu a rasismu jako jevů KSČM cizích. Současně jde ovšem i o posilování národního povědomí a o vlastenectví ve vztahu k vlastní zemi“.⁶⁰

Ve volebním programu z roku 2002 pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR strana opět nechává toto téma bez povšimnutí. V roce 2004 na VI. sjezdu KSČM byl přijat politický program pod názvem „Naděje pro Českou republiku.“ Najdeme zde jen krátkou zmínku o tom, že se strana bude snažit zapojit etnické menšiny do společnosti a bude věnovat větší pozornost právům a životním podmínkám přistěhovalců a hledat řešení pro zlepšení jejich vztahů s domácím obyvatelstvem. To vše se mělo uskutečnit s ohledem na národní identitu a svébytnost Čechů.

Do dalších voleb do Poslanecké sněmovny šla strana s volebním programem, v němž stojí, že se KSČM bude zasazovat o odstranění všech forem diskriminace menšin a jednotlivců včetně migrantů. Chce zabezpečit jejich vzdělání, rozvíjet národní identitu a svébytnost, orientovat se na vzájemnou solidaritu a pěstovat schopnost vzájemného soužití a vychovávat proti rasismu, nacionalismu a xenofobii.

⁵⁹ Statistika Ministerstva spravedlnosti (www.czso.cz) ukazují, že v počtu spáchaných trestných činů a odsouzení, se Ukrajinci umísťují na druhém místě za Slováky.

⁶⁰ Obsahový materiál V. sjezdu KSČM „KSČM na přelomu tisíciletí“ z roku 1999.

[Http://www.kscm.cz/article.asp?thema=3765&item=33798](http://www.kscm.cz/article.asp?thema=3765&item=33798) (naposledy navštíveno 12. 4. 2009).

KSČM kombinuje levicové prvky typu pomáhání migrantům začlenit se do většinové společnosti a odstranění diskriminace spolu s prvky nacionálními – rozvíjení národní identity, svébytnosti a patriotismu. Komunistická strana chce být úspěšnou silou na české politické scéně a prioritně řeší sociální otázky. Problematika zrovnoprávnění menšin a odpor vůči kulturní nesnášenlivosti stejně jako odpor vůči jakékoliv distriminaci proto nemůže být na okraji zájmu KSČM.

SZ – Strana zelených

Do Poslanecké sněmovny se v roce 2006 dostala zcela nová strana, Strana zelených. V jejím volebním programu „Kvalita života“ z téhož roku můžeme najít myšlenky týkající se cizinců a národnostních menšin: snížení diskriminace, xenofobie, nacionalismu a rasismu a odstraňování předsudků ve společnosti. Do kapitoly „Sociální politika: stejná práva – stejné šance“⁶¹ strana začlenila samostatný oddíl „Pracovní a společenská integrace cizinců“, kde stojí, že je třeba řídit imigrační politiku, ale s citem. Příliš represivní politika je špatná, jak ukázala praxe, čím více se zpřísňují pravidla, tím více se do země dostává přistěhovalců nelegálně. Je všeobecně známo, že se Česko stává cílovou zemí a je zřejmé, že počet migrantů bude růst. Podle Strany zelených není třeba tuto tendenci odmítat. Zároveň si uvědomuje rizika s tím spojená, a proto navrhuje vytvořit účinnou strategii pro kvalitní integraci cizinců. „Máme připraven návrh systému pracovní a společenské integrace cizinců. Imigrační pobídku musí doprovázet uvážená nabídka práce a bydlení. Tu dnes namísto státu poskytují lidé, kteří cizince odírají. Také navrhujeme změnu Zákoníku práce a dalších předpisů, které vyloučí otrockou práci cizinců a zajistí jejich práva“.⁶²

Zelení často vystupují proti rasové nesnášenlivosti, xenofobii a diskriminaci cizinců. Usilují o svobodnou možnost přihlásit se k národu a etnické skupině, jsou stoupenci společenské pestrosti a zásadními odpůrci diskriminace ve všech podobách. Strana se staví proti všem projevům rasově motivované nenávisti, protože budoucnost ČR je založena na toleranci, snášenlivosti a soužití různých kultur.

⁶¹ Volební program Strany zelených „Kvalita života“, 6. kapitola má název „Sociální politika: stejná práva – stejné šance“.

⁶² [Http://www.zeleni.cz/59/rubrika/volebni-program-kvalita-zivota/](http://www.zeleni.cz/59/rubrika/volebni-program-kvalita-zivota/) (naposledy navštíveno 12. 4. 2009).

Členka Strany zelených byla i bývalá⁶³ ministryně pro oblast lidských práv a národnostních menšin⁶⁴ Džamila Stehlíková, která byla do úřadu jmenována v lednu 2007. Zabývala se celou řadou problémů (romskou problematikou, národnostními menšinami, dětskými právy, genderovou problematikou, právy sexuálních menšin atd.), na druhou stranu právě snaha o řešení širokého spektra témat zamezila hlubšímu řešení těchto problémů. Po tom, co v lednu 2007 podala ministryně demisi, byl za stranu na post ministra jmenován nestraník Michael Kocáb.⁶⁵ V roli ministra je známý především svou snahou řešit otázku romskou a otázku pravicových extrémistů.

Všechny politické stany se málo věnují otázkám migrační politiky a soustřeďují se hlavně na řešení současných problémů, které jsou s nimi spojené. Některé chtějí bojovat proti nelegální migraci, zvyšovat tresty, zpřísnovat zákony a azylové procedury, jiné chtějí aktivní politiku a reformu cizinecké policie. Přístupy jednotlivých politických stran se mění podle toho, zda jsou v opozici, nebo se podílejí na vládě. Je velký rozdíl mezi volebním programem, se kterým jdou jednotlivé subjekty do voleb a vládním programem, na kterém se musí dohodnout koaliční strany. Například ČSSD – z pozice vládní strany⁶⁶ – viděla legální migraci jako řešení problémů penzijního systému, trhu práce a úbytku obyvatelstva, zatímco ODS profilovala na kritice migrační politiky ČSSD a prosazovala restriktivní přístup.

Obecně lze říct, že téma přistěhovalců nabývá na významu u všech politických stran s růstem počtu imigrantů v ČR i v celé Evropě.

⁶³ Džamila Stehlíková, ministryně vlády ČR pro lidská práva a národnostní menšiny, působila v úřadu od 9. 1. 2007 do 23. 1. 2009.

⁶⁴ Ministerstvo pro lidská práva a menšiny se zabývá dodržováním lidských práv, rozvojem občanské společnosti a nestátního neziskového sektoru, záležitostmi romské komunity a národnostních menšin. Spolupodílí se na systémových a legislativních změnách.

⁶⁵ V úřadu od 23. 1. 2009. Od 26. 3. 2009 do nástupu nové vlády Jana Fischera, která byla jmenována 8. 5. 2009, byl ministrem v demisi.

⁶⁶ Vláda Jiřího Paroubka od 25. 4. 2005 do 16. 8. 2006.

4. Vlastní výzkum

V průběhu příprav na svou diplomovou práci jsem prostudovala mnoho, článků, odborných publikací a výzkumů⁶⁷ týkajících se cizinců v ČR, především občanů Ukrajiny. Všechny tyto prameny nám dávají možnost poznat cizince, dozvědět se z jaké části Ukrajiny přichází, jakým způsobem a v jaké sféře se mohou uplatnit, co je vedlo k přestěhování, jaké jsou sociální, pracovní a životní podmínky Ukrajinců v ČR, jak komunikují s domácím obyvatelstvem a jak se migrační proces odráží na osobnostech přistěhovalců. Vzhledem ke složitosti a hloubce tohoto problému existuje ještě řada nezodpovězených otázek,⁶⁸ které je nutno prozkoumat, najít na ně odpovědi a přispět k jejich řešení.

Prezentovaný výzkum trval přibližně od března do listopadu roku 2008. Účastnilo se ho celkem 30 osob, z toho přesně polovinu tvořila ukrajinská minorita. Prostřednictvím rozhovorů s Ukrajinci jsem se snažila přiblížit české společnosti životní podmínky imigrantů. Protože za cenné považují i názory Čechů, zjišťovala jsem i jejich postoj vůči přistěhovalcům z Ukrajiny.

4.1. Cíl výzkumu a metodika sběru dat

Pro tento výzkum jsem vypracovala soubor otázek, které mi pomohly osvětlit mnohé aspekty ze života Ukrajinců v Čechách. Rozhovory se uskutečnily ve třech velkých městech – v Praze, Pardubicích a Hradci Králové, aby paleta respondentů byla co nejrozmanitější. Většina z nich chtěla, aby jejich jména zůstala nezveřejněná, proto jsem přistoupila na abecední řazení účastníků výzkumu. Středem mého zájmu byli Ukrajinci z různých věkových a sociálních kategorií. Snažila jsem se vybrat zástupce různorodých skupin společnosti.⁶⁹ Jednalo se o studenty, dělníky, vysokoškolsky vzdělané jedince i o tzv. „klienty“. Stejně jsem postupovala i u respondentů Čechů. Do výzkumu jsem zahrнула zástupce z nižších sociálních vrstev, studenty, důchodce i vysokoškolsky vzdělané osoby. I přes relativně malý počet respondentů jsem se snažila o vytvoření reprezentativního vzorku.

⁶⁷Jedná se o výzkumy a odborné články, na které odkazují v poznámkách a v seznamu literatury.

⁶⁸ Stálá potřeba najít řešení toho, jak nejlépe začlenit imigranty do většinové společnosti, jak zlepšit jejich životní a pracovní podmínky a tak dále.

⁶⁹ Uvědomuji si, že složení respondentů skupiny neodráží přesně vzdělanostní a sociální struktury ukrajinské komunity žijící v České republice.

Při formulování otázek⁷⁰ pro ukrajinské respondenty jsem se zaměřila na tyto kategorie:

- věk
- pohlaví
- vzdělání
- rodinná situace
- původ, národnostní kořeny a uvědomění
- kultura a dodržování zvyků
- jazyk
- doba pobytu na území ČR
- skladba rodinného kruhu a okruhu přátel
- životní zkušenosti v novém prostředí, konfrontace s českou kulturou a domácím obyvatelstvem
- výhledy do budoucna

Pro zástupce Čechů jsem vytvořila podobné spektrum otázek, ale zaměřila jsem se především na sociální postavení, na zkušenosti Čechů s Ukrajinci a na to, jak je Češi vnímají. Jednalo se o tyto otázky:

- věk
- pohlaví
- vzdělání
- skladba rodinného kruhu a okruhu přátel
- národnostní uvědomění
- dodržování českých zvyků a kulturních tradic
- životní zkušenosti s ukrajinskou minoritou, navazování vztahů.

Pro svůj výzkum jsem použila předem připravené otázky (výše popsané), na které respondenti odpovídali. Většina dotazovaných souhlasila s rozhovorem v domácím prostředí. Pouze 5 respondentů si přálo setkat se na jiném místě. Snažila jsem se, aby rozhovory probíhaly nenuceně a spíše formou vyprávění zkušeností dotazovaných, aby odpovědi byly spontánní a aby se respondenti nemuseli držet předem připravených schémat. Vypracovaný soubor otázek měl pouze pomocnou funkci. Výpovědi účastníků výzkumu jsem zapisovala a snažila se neodvádět pozornost dotazovaných od vyprávění.

⁷⁰ Otázky byly stejné pro všechny respondenty.

První kontakt vždy probíhal telefonicky. Respondenty jsem seznámila s tématem své diplomové práce a požádala je o jejich osobní zkušenosti a životní příběhy. Všichni, koho jsem kontaktovala, s rozhovorem souhlasili. Jak už bylo výše uvedeno, většina dotazovaných si přála, aby jejich jména nebyla zveřejněna, proto jsem před každým rozhovorem garantovala anonymitu.

Konkrétní plán rozhovoru jsem neměla. Pomocí předem připravených otázek jsem se snažila navádět respondenty na témata, která mě zajímala a otevírala nové podněty. Kontaktované osoby samy svým vyprávěním určovaly hranice zkoumaného jevu. Průměrná délka rozhovoru byla dvě hodiny.

4.2. Charakteristika

Nyní přejdeme k analýze získaných dat. V následujících kapitolách budu hodnotit odpovědi respondentů z Ukrajiny žijících v ČR i zástupců domácích obyvatel.

Zástupci ukrajinské menšiny

První skupinu respondentů tvoří zástupci ukrajinské menšiny. Z celkového počtu 15 osob jich šest bylo ve věku do 30 let, čtyřem bylo mezi 31 a 40 lety a pěti osobám 41 a více. Bylo mezi nimi 9 mužů a 6 žen. Dotazování byli vybráni ze třech českých měst. 6 osob bylo z Prahy, 5 z Pardubic a 4 z Hradce Králové. Nejvýše zastoupenou skupinou respondentů byli středoškoláci – 9 osob, 6 osob mělo vyšší odborné nebo vysokoškolské vzdělání. Pouze 2 dotazovaní byli bez partnera a 13 jich bylo v manželském svazku nebo mělo přítele/přítelkyni. V Tabulce č.5 je vidět zastoupení podle povolání. Mezi 15 osobami byli 2 studenti, 4 zástupci dělnických profesí, 2 lidé vyučovali svůj mateřský jazyk, 3 lidé byli zaměstnáni v administrativě, 2 z nich pracovali na manažerské pozici a také byli mezi nimi 2 tzv. „klienti“. Rovnoměrné zastoupení bylo i podle původu. Ze západní Ukrajiny jich bylo 6, ze střední Ukrajiny rovněž 6 a 3 z východní části země. Z výzkumu vyplynulo, že nejvíce osob, přesně 9 dotázaných, je zde více než 10 let, 5 lidí se nacházelo v ČR v rozmezí mezi 5 a 10 lety a pouze 1 člověk zde byl méně než 5 let. Ve výzkumu převažovali osoby dlouhodobě žijící v ČR. Za prací jezdí samozřejmě i hodně Ukrajinců na krátkou dobu. Bohužel je poměrně těžké se s nimi seznámit. Hodně pracují a žijí izolovaně ve svých komunitách. Ale

hlavní důvod, proč jsem si pro výzkum vybrala vzorek zde dlouhodobě žijících osob je ten, že jsem potřebovala jedince, kteří mají hodně zážitků, kteří už navázali vztahy s Čechy a mají i pracovní zkušenosti.

Z 15 respondentů si 11 přeje natrvalo se usadit v České republice a někteří z nich dokonce uvažují o českém občanství. Přitom by si všichni rádi ponechali ukrajinské občanství. Největší problém spatřují v neexistenci dohody mezi Ukrajinou a ČR, která by umožňovala dvojí občanství. Shodují se, že kdyby měli český pas, měli by menší problémy při kontrolách na hranicích, navíc vízová povinnost pro Čechy byla zrušena.⁷¹ Ukrajinského občanství se nechtějí vzdát spíše z vlasteneckých důvodů.

Naprostá většina dotazovaných Ukrajinců (12) se ztotožňuje s ukrajinskou identitou, prohlašují se za Ukrajince, mluví nebo se snaží mluvit ukrajinským jazykem, sympatizují se samostatností Ukrajiny a podporují prozápadně orientovanou politiku. Tři dotazovaní mluví rusky.⁷² Dva z nich uvedli: „Proti ukrajinskému jazyku nic nemám. U nás v rodině se vždy mluvilo rusky a cítím se jistěji“. To, jaký jazyk používá rodina primárně, závisí na jazykovém a kulturním prostředí, ve kterém jsou jedinci vychováváni. Často se stává, že v rodině existují osoby, které spolu komunikují dvojjazyčně. Ani jeden se nechce vzdát svého rodného jazyka. Na druhé straně jsou i jedinci, kteří začínají komunikovat rusky ve vztahu se svým partnerem nebo ve styku s jeho rusky mluvící rodinou. Ve výsledku výběr komunikačního prostředku (jazyka) záleží na mnoha faktorech – na prostředí, ve kterém se jedinec vyvíjí a později žije, na vzdělání, na jazykové vybavenosti partnera a dalších okolnostech.

Jeden ukrajinský student z východní Ukrajiny uvedl, že je sice Ukrajinec podle pasu, ale necítí se jím být ve skutečnosti, protože mluví rusky, obdivuje ruskou kulturu, jazyk, zemi a přeje si, aby Ukrajina byla součástí Ruské federace. „Považuji se za ruského člověka, i když pocházím z Maloruska. Jsem pro to, aby se celé Malorusko připojilo k Ruské federaci, a když západní část nechce, tak ať se připojí k jinému celku.“ Tento názor bych považovala za ojedinělý a radikální. Na základě rozhovorů během provádění výzkumu usuzuji, že převládá opačné

⁷¹ Na základě jednostranného rozhodnutí ukrajinské strany o dočasném zavedení bezvízového režimu pro občany členských států EU občané ČR mohli cestovat bez víz na Ukrajinu od 1. května 2005 do 1. září 2005. Později prezident Ukrajiny Viktor Juščenko prodloužil bezvízový režim vstupu na území Ukrajiny natrvalo.

⁷² Z 15 dotazovaných mluvili 3 lidé pouze rusky. Dva pocházeli z východní Ukrajiny a jeden ze střední části země. Ostatní uvedli, že mluví buď rusky, nebo ukrajinsky, záleží na osobě, se kterou komunikují. Další dva lidé hovořili tzv. suržikem (smíšený jazyk vzniklý na základě ukrajinštiny a ruštiny). Vznik suržyku je důsledkem rusifikační politiky Sovětského svazu. Tento jev je poměrně častý ve střední části Ukrajiny, kde je ruština stále primární a zároveň nabývá na popularitě ukrajinský jazyk.

mínění. Dotazovaní si přejí ukrajinskou samostatnost, rovné a partnerské postavení ve vztahu k okolním státům.

Mezi dotazovanými Ukrajinci panovala vysoká míra dodržování tradic, zvyků a svátků. Většina lidí (9) uvedla, že si přeje, aby si jejich děti zachovaly povědomí o tom, že pocházejí z Ukrajiny a aby žily v tomto duchu. Výše uvedená skutečnost většinou souvisí s mírou náboženského vědomí, které je mnohem větší na Ukrajině než v ČR. Ukrajinci se cítí být příslušníky Ukrajiny a zároveň si uvědomují svůj vztah k východnímu pravoslaví, nebo řeckému katolictví. Sedm lidí uvedlo, že dodržují ukrajinské zvyky, ale slaví i české svátky. Tato tendence souvisí s tím, že respondenti mají českého partnera a děti, které vyrůstají v českém prostředí.⁷³

Co se týká vztahů mezi přistěhovalými Ukrajinci a domácím obyvatelstvem, převládají u 8 z nich spíše pozitivní zkušenosti. Komentují to tak, že se sžili s českým prostředím a mají hodně přátel mezi Čechy. Současně chápou, že to jsou oni, kteří přijeli do cizí země, a nikdo zde na ně nečekal s otevřenou náručí, že jsou to oni, kteří se musí přizpůsobit. Všech osm respondentů uvedlo, že v minulosti měli nějaký konflikt buď na pracovišti, nebo na úřadě, ale že čím je člověk déle v ČR, čím lépe mluví českým jazykem, konfliktů ubývá. Jedna žena⁷⁴ hovoří o svém špatném zážitku: „Byla jsem s dcerou na nádraží a chtěly jsme si koupit jízdenku. Ve frontě ale bylo hodně lidí, tak jsme čekaly a povídaly si ukrajinsky. Za námi stál jeden obtlouklý starší muž, který skoro syčel, jak byl naštvaný, že stojí vedle nás. Hned nám začal nadávat, vyčetl nám celou historii, že Čechům bereme práci a ať táhneme tam, odkud jsme přijely. Bylo vidět, jak rád by nám něco udělal, kdyby mohl.“ Podobné situace se občas stanou, většinou ale Ukrajinci říkají, že „s tím nic nezmůžou. Takoví lidé jsou, ale není jich mnoho.“ Jinak převládají spíše pozitivní zkušenosti. „My jsme se přistěhovali do Čech i s dětmi už v roce 1997. Ze začátku to bylo moc těžké, neměli jsme pořádné bydlení, stěhovali jsme se snad jednou do roka, manžel pracoval i více než 12 hodin denně a já musela brát noční směny, protože byly lépe placené. Děti začaly chodit do školy a neměli jsme moc peněz. Poštěstilo se nám v tom, že jsme měli moc hodné sousedy, pořád nám pomáhali. Třeba nám darovali starý nábytek nebo oblečení po dětech. Byli jsme jim moc vděční. Hlavně bylo od

⁷³ Jedna žena uvedla, že její děti byly moc zklamané, když trávily v Čechách své první Vánoce. Po prázdninách ve škole nastala situace, kdy si všechny děti vyprávěly, čím byly obdarovány. Jejich ukrajínští spolužáci se nemohli zapojit do rozhovoru, jelikož žádné dárky nedostali. Od té doby prý slaví jak české Vánoce, tak ukrajinské Rizdvo Chrystove.

⁷⁴ Žena ze střední Ukrajiny, 49 let, lektorka ruského jazyka a překladatelka.

nich moc milé, že se zajímali o náš osud a chtěli pomoci. Moc jim za to děkujeme“, říká jedna respondentka.⁷⁵

Další dotazovaná žena⁷⁶ se po celou dobu rozhovoru vyjadřovala o České republice velmi pozitivně a hlavně chválila české doktory. „Češi furt nadávají, jak špatné zdravotnictví tu je, ale sami nevědí, co mají. Můj muž prodělal strašně těžkou nemoc, vlastně bude do konce života v invalidním důchodu. Jsem si naprosto jistá, že kdybychom nežili tady, manžel by nepřežil. Tady mu zachránili život!“

Občas měli Ukrajinci i negativní zkušenosti, na které by rádi zapomněli, nebo je musí brát s rezervou. S kritickým názorem Čechů, že jim Ukrajinci berou práci, se setkala všech 15 osob, ale tento názor slyšeli pouze od lidí s nízkým vzděláním a z nízké sociální vrstvy. Jeden ukrajinský pár popisoval zkušenost, jak večer stáli na zastávce a bavili se ukrajinsky. Starší pán, který se pravděpodobně vracel z hospody, k nim přistoupil a začal je obtěžovat řečmi o tom, jak sem jezdí různý „póvl“ z Ukrajiny a bere Čechům práci.

Většinou se ale dotazování Ukrajinci shodují, že se cítí v Čechách dobře, že zde našli druhý domov a jsou zde spokojení. Jsou si vědomi, že začít nový život v cizí zemi je obtížné a že nějaký čas potrvá, než se jejich situace zlepší. V každé zemi, Čechy nevyjímaje, jsou lidé, kteří přijímají cizince otevřeně a mají k nim přívětivý postoj, i ti, kteří se k přistěhovalcům chovají rezervovaně, až nepřátelsky.

Tabulka č. 1 **Věk**

19 - 30	31 - 40	41 a více
6	4	5

Tabulka č. 2 **Pohlaví**

Muž	Žena
9	6

⁷⁵ Žena z východní Ukrajiny, 45 let, zaměstnaná v administrativě.

⁷⁶ Žena ze střední Ukrajiny, 49 let, lektorka ruského jazyka a překladatelka.

Tabulka č. 3 **Vzdělání**

Základní	Středoškolské	Vyšší a vysoké
1	8	6

Tabulka č. 4 **Rodinný stav**

Ženatý/vdaná ⁷⁷	Svobodný/á	Přítel/přítelkyně ⁷⁸
11	2	2

Tabulka č. 5 **Povolání**

Student	Dělnická profese	Lektor RJ/UJ	Administrativa	Manažerská pozice	„Klient“
2	4	2	3	2	2

Tabulka č. 6 **Místo původu**

Západní Ukrajina	Střední Ukrajina	Východní Ukrajina
6	6	3

Tabulka č. 7 **Délka pobytu v ČR**

0 - 5	5 – 10	10 a více
1	5	9

Tabulka č. 8 **Výhledy do budoucna**

Přejí si vrátit se do vlasti	Přejí si zůstat natrvalo v ČR
4	11

Tabulka č. 9 **Ztotožnění se s ukrajinskou identitou, používání ukrajinského jazyka**

Ztotožnění se	Neztotožnění se
12	3

⁷⁷ Z celkového počtu 11 lidí, kteří jsou v manželském svazku, 3 z nich mají českého partnera/partnerku.

⁷⁸ Rovněž se jedná o partnery Čechy.

Tabulka č. 10 **Oblast kultury a zvyků**

Hlásím se k ukrajinské kultuře, dodržuji zvyky a svátky	Nedodržuji ukrajinské zvyky, naprosto jsem se sžil/a s českým prostředím	Kombinuji
10	0	7

Tabulka č. 11 **Zkušenosti s domácím obyvatelstvem**

Pozitivní	Spíše pozitivní	Spíše negativní	Negativní
4	8	3	0

Zástupci české většinové společnosti

Dotazování u české skupiny probíhalo podle podobného scénáře jako u Ukrajinců. Jednalo se rovněž o 15 osob z různých sociálních a věkových kategorií, aby zastoupení bylo co možná nejrovnoměrnější. U českých zástupců mě nejvíce zajímal vztah k přistěhovalcům z Ukrajiny a zkušenosti z běžného života. Respondenti byli vybráni mimo okruh mých známých a přátel. Ve skupině byli 4 lidé do 30 let, 6 osob mezi 31 a 40 lety a 5 lidem bylo více než 41 let. Ve skupině převládaly ženy, bylo jich celkem 9. Čeští respondenti byli vybráni rovněž ze třech různých měst, a to 6 z Pardubic, 4 z Hradce Králové a zbytek z Prahy. Na výzkumu se podílelo 9 středoškoláků (7 zástupců vystudovalo střední odbornou školu a 2 zástupci vystudovali učiliště s maturitou) a 6 vysokoškoláků. Co se týká profesí, rozvrstvení bylo docela široké. Ve skupině byli 2 studenti vysoké školy, 4 zástupci dělnických profesí⁷⁹, 1 prodavačka, 3 ženy pracovaly v administrativě, 2 muži na úřadě a 1 muž a 1 žena zastávali manažerskou pozici.

Zajímalo mě, zda dotazovaní znají osobně nějaké Ukrajince, jestli je potkávají v místě bydliště, sousedí-li s nimi, a zda patří mezi jejich přátele. Z celkového počtu uvedlo 7 lidí, že osobně žádného Ukrajince/ku neznají, ale často je potkávají na ulici, v obchodě i v místě bydliště. Shodli se, že většinu Ukrajinců poznají podle oblečení nebo podle jazyka.⁸⁰ Jedna

⁷⁹ Pod pojmem dělnická profese jsem rozuměla jednu uklízečku, jednoho svářeče, jednu švadlenu a jednu pracovníci pivovaru.

⁸⁰ Tady nastává nejednoznačná situace, protože nikdo z dotazovaných nedokázal rozlišit ruský a ukrajinský jazyk.

respondentka například uvádí: „Ukrajince často potkávám cestou do práce nebo v samoobsluze. Osobně je neznám, ale potkávám občas i celé rodiny a chovají se slušně. Samozřejmě, že je poznávám podle toho, jak mluví, nevím, jestli je to ruština nebo ukrajinština, ale vím o nich, že jsou to Ukrajinci, protože dělají tady v pekárně. Jo, a taky nosí igelitky, podle toho je poznám!“⁸¹ Na tom se shodli skoro všichni respondenti – igelitka se stala poznávacím znakem Ukrajinců. Jako další znak uváděli „špičaté“ boty u pánů a občas zlaté zuby. Dalších 5 lidí uvedlo, že znají Ukrajince osobně. Podle mého výzkumu se nejčastějším místem seznámení stalo pracoviště nebo restaurační zařízení. Jedna respondentka výzkumu⁸² na manažerské pozici uvádí, že „několik Ukrajinek pracuje přímo u nás v podniku už více než 8 let. Svoji práci plní kvalitně. Nikdy jsme s nimi neměli žádné problémy. Jsou pracovitě a můžeme se na ně spolehnout. Po tak dlouhé době už je znám velmi dobře, dokonce i jejich rodiny. Víím, čím vším tady museli projít a jaká situace byla u nich doma“.

Z mého výzkumu vyplynulo, že Češi nejčastěji navazovali vztahy na pracovišti nebo přes třetí osobu. Jeden muž z Pardubic říká: „Můj nejlepší kamarád si po dlouhé známosti vzal Ukrajinku, která v Čechách žije už přes 10 let. Naučila se perfektně česky a úplně se sžila s českým prostředím. Kdybych ji neznal, tak bych nepoznal, že je cizinka. Samozřejmě, že občas je slyšet přízvuk, ale to je jedno, snaží se. Naše rodiny se spolu přátelí už dlouhou dobu, jezdíme spolu na dovolené, slavíme svátky, narozeniny, občas si zajdeme spolu zasportovat. Také naše malé děti si spolu hrají. Je to dobrá holka. A víím, že mnoho Čechů jí nesahá ani po kotníky. Na druhou stranu víím, jaké zde v Čechách máme problémy s cizinci. Často se v tisku dočtu, že tam rusky mluvící někoho zabil, jinde zase vyloupil nějaké zlatnictví, ale neměli bychom je všechny házet do jednoho pytle. Všude se najdou špatní a dobří lidé. Například v Německu nebo Rakousku o nás nemluví jinak než o zlodějích. A taky to není pravda.“

Poslední téma, které mě zajímalo, byly zkušenosti Čechů s Ukrajinci. Zaznamenávala jsem jen osobní zkušenosti, ale respondenti často zabíhali do vyprávění příběhů, které se staly jejich známým. 12 lidí uvedlo (viz. Tabulka č. 7), že k Ukrajincům mají buď kladný, nebo spíše kladný vztah. Nikdy s nimi neměli větší problémy, a pokud ano, tak se týkaly pracovních vztahů. Většina dotazovaných se shodla, že s Ukrajinci nepřichází přímo do kontaktu, a pokud ano, je to v rámci obyčejných mezilidských vztahů. Jedna žena z Hradce Králové uvedla: „U nás v baráku bydlí jedna rodina z Ukrajiny, jsou mými sousedy. Nejdřív se nastěhovali rodiče,

⁸¹ Žena z Pardubic, 37 let, zaměstnaná v administrativě.

⁸² Žena z Prahy, 49 let, manažerská pozice.

později si sem přivezli i dvě děti školního věku. Máme úplně normální sousedské vztahy, občas něco upeču a dám jim ochutnat. Nebo když jsou děti doma samy, přijdu je zkontrolovat. A oni mi taky pomůžou, když potřebuju, například s těžkým nákupem. Občas děti zlobí, ale jsou to přece děti.“

Tři dotazovaní odpověděli, že mají k Ukrajincům spíše negativní vztah. Uváděli, že v České republice je i bez cizinců obecně vysoká nezaměstnanost a kriminalita, že jsou zde velké problémy s nepřizpůsobivými Romy a ještě se sem stěhují další cizinci a zhoršují situaci. Svářeč z Hradce Králové uvedl: „Ukrajinci nám vyloženě neberou práci, je tu dost lidí, kteří jednoduše pracovat nechtějí a radši pobírají sociální dávky. Ale přece, když je tady tolik Ukrajinců, tak věřím tomu, že by jejich práci rádi vykonávali i Češi“. Zazněl taky názor od jedné paní z Pardubic, která si stěžovala na to, že musí jezdit v městské hromadné dopravě s cizinci zrovna v době, když se v oblasti vyskytla tuberkulóza. Netýkalo se to sice Ukrajinců, ale vadilo jí, že do republiky přijíždí hodně lidí za prací a nikdo je nekontroluje. Ona se pak bojí o své zdraví. Sami respondenti často uvádějí, že Čechům obecně vadí to, že Ukrajina patřila do bývalého Sovětského svazu a že se tedy podílela na okupaci Československa v roce 1968. Vidí to jako jeden z důvodů, proč Ukrajinci nejsou v oblibě.

Tabulka č. 1 **Věk**

18 – 30	31 – 40	41 a více
4	6	5

Tabulka č. 2 **Pohlaví**

Muž	Žena
6	9

Tabulka č. 3 **Místo bydliště**

Pardubice	Hradec Králové	Praha
6	4	5

Tabulka č. 4 **Dosažené vzdělání**

Základní	Středoškolské	Vysokoškolské
0	9	6

Tabulka č. 5 **Profese**

Student	Dělnická profese	Prodavač/ka	Administrativa	Úřednická profese	Manažerská pozice
3	4	1	3	2	2

Tabulka č. 6 **Ukrajinci – přátelé / známí**

Neznám osobně / potkávám na ulici	Znám osobně	Jsou mezi mými přáteli
7	5	3

Tabulka č. 7 **Zkušenosti s Ukrajinci**

Pozitivní	Spíše pozitivní	Spíše negativní	Negativní
3	9	3	0

Snažila jsem se k výzkumu přistupovat nezaujatě a dopracovat se k objektivním informacím. Na druhou stranu jsem si vědoma, že závěry, ke kterým jsem došla, nemohou mít obecnou platnost. Je to způsobeno hlavně vzorkem respondentů. Na výzkumu se podílel malý počet dotazovaných. Aby soudy vyplývající z výzkumu byly obecně závazné, muselo by se výzkumu účastnit větší počet zde žijících Ukrajinců. Další spornou otázkou je neúplné zastoupení jak české společnosti, tak ukrajinské menšiny v ČR: během přípravy diplomové práce jsem se nesetkala se sociálně hendikepovanými občany české společnosti a do výzkumu jsem nezahrnula ani tzv. sezónně pracující cizince. Důvodem byl můj zájem o (alespoň částečně) asimilované jedince z Ukrajiny, jejich zkušenosti a životní a pracovní podmínky. U Čechů mě především zajímalo to, jak vidí otázku přistěhovalectví z Ukrajiny. Překvapilo mě, že čeští respondenti neměli výrazný problém s Ukrajinci. Převládal názor, že když člověk

práci chce, tak ji vždy najde a z nezaměstnanosti neviní Ukrajince. Mnohokrát jsem slyšela, že Ukrajinci přispívají české společnosti svými kulturními hodnotami a že česká společnost potřebuje více takových mezikulturních kontaktů, aby se otevřela světu a zbavila se strachu z cizinců.

Závěr

Ukrajinská menšina tvoří největší skupinu cizích státních příslušníků na českém území. Občané státu bývalého východního bloku migrují hlavně kvůli nepříznivé životní situaci v rodné zemi, v důsledku špatných ekonomických a sociálních reforem, vysoké nezaměstnanosti a dalších okolností. Ukrajinský stát se stále potýká se závažnými problémy, které souvisí s přechodem na tržní hospodářství a celkovou reformou a transformací celé společnosti. V této situaci stát sám není schopen zajistit svým občanům stálou práci, dobrou životní úroveň nebo sociální a zdravotní jistoty. Navíc dnes, v době světové ekonomické krize, která postihla většinu světové populace a Ukrajinu extrémně, je pravděpodobné, že se stav a životní podmínky obyčejných lidí budou zhoršovat.

Ukrajinci nachází jedno z řešení této bezvýchodné situace v dočasné nebo trvalé emigraci do států západní Evropy, kde by se zvedla jejich životní a společenská úroveň. V cizí zemi se potýkají s řadou problémů. Po překonání těžkého začátku se mnohá přání cizinců mohou splnit. Najdou si v Čechách druhý domov a nový život. Ukrajinci, kteří se rozhodli pro dočasnou emigraci, mají jiné cíle – vydělat si peníze a vrátit se na Ukrajinu k rodině a ke svým kořenům.

V českém prostředí jsou vzhledem k nepříznivé demografické situaci migranti z Ukrajiny potřebnou součástí společnosti. Populace stárne, její počet se zmenšuje a jsou stále zřejmější problémy v českém důchodovém systému. Imigranti tak pomáhají zlepšit dnešní nepříliš příznivý stav. Na druhé straně je důležité včas podchytit a zmírnit, v lepším případě úplně vymýtit nelegální imigraci, korupci a kriminalitu spojenou s imigranty.

Vzhledem k růstu české ekonomiky a zvyšování životního standardu (a naopak k těžkým životním podmínkám a špatné ekonomické situaci na Ukrajině), bude trend ukrajinské migrace do českých zemí stále pokračovat. Z tohoto důvodu je nezbytné sledovat tyto tendence, zefektivnit imigrační a azylovou politiku a najít optimální řešení, které by bylo platné pro celou Evropskou unii. Jsou zapotřebí kontrola a regulace migrace a podpora konkurenčního prostředí na českém trhu práce. Dále by se měla většinová společnost více informovat a seznamovat s touto problematikou, naučit se větší toleranci vůči nově přicházejícím obyvatelům a zmírnit projevy rasismu.

Ve své práci jsem popsala migraci, konkrétně migraci Ukrajinců do České republiky, ukázala na problémy s ní spojené a na možná řešení otázky přistěhovalectví. Na tomto poli je stále co prozkoumávat a o čem bádát, a proto je předložená práce pouze prvním krokem v dlouhodobém zkoumání problematiky ukrajinské imigrace v ČR.

Seznam literatury

- Abbidová, E., *Zaměstnávání ukrajinských občanů v ČR*, in: Sociální politika, č. 5, 1996, s. 19.
- Barša, P., Strmiska, M., *Národní stát a etnický konflikt*, Brno 1999.
- Biľackyj, S., *Na robotu za kordon*, in: Polityka i čas, č. 4, 2001, s. 3-7.
- Bittnerová, D., Moravcová, M., *Etnické komunity v české společnosti*, Praha 2006.
- Bittnerová D., Moravcová M., *Kdo jsem a kam patřím?*, Praha 2005.
- Drbohlav, D., *Geografické aspekty v rámci interdisciplinárního výzkumu integrace obyvatelstva*, in: Geografie – Sborník české geografické společnosti, č. 2, Praha 1999, s. 73–89.
- Drbohlav, D., *Mezinárodní migrace a nelegální pracovní aktivity migrantů v Česku v širším evropském kontextu*. Článek je dostupný na internetové adrese: <http://www.natur.cuni.cz/ksgrrsek/illegal.htm>.
- Drbohlav, D., *Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt*, in: Šišková, T., Menšiny a migranti v České republice – my a oni v multikulturní společnosti 21. století, Praha 2001, s. 17–28.
- Hirt, T., *Politická participace cizinců a otázka menší v České republice*, 2003. Článek je dostupný na internetové adrese: www.migraceonline.cz/clanky_f.shtml?x=145551.
- Holovaha, E., *Social'nyj portret sučasnoji Ukrajinny*, in: Ljudyna i vlada, č. 9, 2000, s. 6-11.
- Lanovyk, B., *Istorija ukrajins'koji emihraciji*, Kyjiv 1997.
- Leontijeva, J., Bilanin, I., *Ukrajins'ka mihracija do ČR: včora ta sjohodni*, in: Ukrajins'kyj žurnál, č. 3, 2006, s. 18–19.
- Murphy, R., *Úvod do kulturní a sociální antropologie*, Praha 2004.
- Nekvapil, V., Berdych, A., *Česká zahraniční politika a volby 2006*, Praha 2006.
- Piskun, O., *Mihracijna situacija v Ukrajinu*, in: Polityčna dumka, č. 3, 1996, s. 45–72.
- Poliščuk, I., *Mental'nist' ukrajinstva: polityčnyj aspekt*, in: Ljudyna i polityka, č. 1, 2001, s. 86–92.
- Rajčinec, B., (red.), *České vědomí Ukrajiny – Budoucnost v tradici*, Praha 2005.
- Šišková, T., (ed.), *Menšiny a migranti v České republice*, Praha 2001.
- Zilynskyj, B., *Ukrajinci v Čechách a na Moravě 1918–1945*, Praha, 1995.

Zilynskyj, B., Kočík, R., *Ukrajinci v České republice*, in: Šišková T., (ed.), *Menšiny a migranti v České republice*, Praha 2001.

Zilynskyj, B., *Ukrajinci českých zemí po roce 1989* (Náčrt hlavních vývojových aspektů), Praha 2002.

Internetové zdroje (prameny)

Britské listy – www.blisty.cz

Centrum pro výzkum veřejného mínění – sociologický ústav AV ČR – www.cvvm.cas.cz

Cizinci v České republice – www.cizinci.cz

Česká strana sociálně demokratická – www.cssd.cz

Český statistický úřad – www.czso.cz

Euroskop – www.euroskop.cz

Fórum Ukrajinců v ČR – www.ukrainians.cz

Haló noviny – <http://www.halonoviny.cz>

Hospodářské noviny – www.ihned.cz

Internetové stránky ministryně pro národnostní menšiny Džamily Stehlikové – www.dzamilastehlikova.cz

Komunistická strana Čech a Moravy – www.ksem.cz

Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová – www.kdu.cz

Lidové noviny – www.lidovky.cz

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky – www.mpsv.cz

Ministerstvo vnitra České republiky – www.mvcr.cz

Ministerstvo zahraničních věcí – www.mzv.cz

Mladá fronta Dnes – www.mfdnes.cz

Občanská demokratická strana – www.ods.cz

SNK – Evropští demokraté – www.snked.cz

Strana zelených – www.zeleni.cz

Středoevropské politické studie – www.cepsr.com

Světová banka – www.worldbank.org

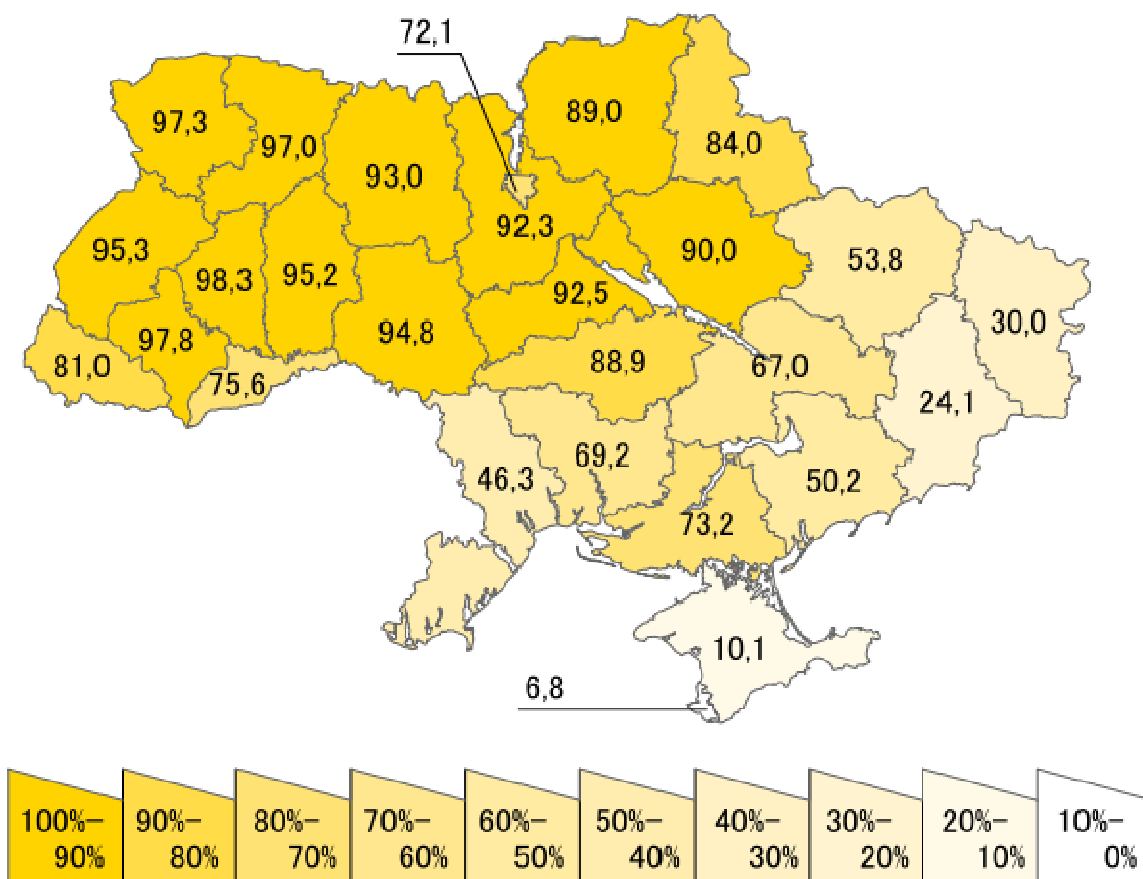
Unie svobody – Demokratická unie – www.unie.cz

Ukrajinská iniciativa v ČR – www.ukrajinci.cz

Ukrajinská ambasáda v ČR – www.mfa.gov.ua/czechia

Volební server ČSÚ – www.volby.cz

Příloha č. 1

Počet lidí, kteří považují ukrajinštinu za rodný jazyk (2001).
(data ze Státního statistického úřadu Ukrajiny)